

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СТРАХУВАННЯ

Методичні вказівки
до практичних занять
для студентів галузі знань 07 – управління та адміністрування
спеціальності 072 – Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійного рівня «бакалавр»
денної форми навчання

Затверджено на засіданні кафедри
фінансів, банківської справи та
страхування
Протокол № 9 від 02.12.2019

Чернігів ЧНТУ, 2019

Страховання. Методичні вказівки до практичних занять для студентів галузі знань 07 – управління та адміністрування спеціальності 072 – Фінанси, банківська справа та страхування освітньо-професійного рівня «бакалавр» денної форми навчання / Укл.: Панченко О.І., Парубець О.М., Шпомер Т.О. – Чернігів: ЧНТУ, 2019. – 56 с.

Укладачі: Панченко Олена Іванівна, кандидат економічних наук, доцент
Парубець Олена Миколаївна, доктор економічних наук, професор
Шпомер Тетяна Олександрівна, кандидат економічних наук, асистент

Відповідальний за випуск: Дубина Максим Вікторович, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, доктор економічних наук, професор

Рецензент: Дерій Жанна Володимирівна, завідувач кафедри теоретичної та прикладної економіки, доктор економічних наук, професор Чернігівського національного технологічного університету

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1 ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	6
2 ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	7
Тема 1 Сутність, принципи і роль страхування	7
Тема 2 Класифікація страхування	10
Тема 3 Страхові ризики та їх оцінка	14
Тема 4 Страховий ринок	17
Тема 5 Страхова організація	21
Тема 6 Державне регулювання страхової діяльності	25
Тема 7 Особисте страхування	28
Тема 8 Майнове страхування	32
Тема 9 Страхування відповідальності	36
Тема 10 Перестраховання і співстрахування	39
Тема 11 Доходи, витрати і прибуток страховика	43
Тема 12 Фінансова надійність страхової компанії	47
3 КОНТРОЛЬ ТА ОЦІНКА ПОТОЧНИХ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ	51
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	52

ВСТУП

Страховання є важливою складовою фінансової системи країни, яка відіграє значну роль у забезпеченні її функціонування за рахунок застосування дієвих механізмів акумуляції грошових ресурсів та їх ефективного використання під час реалізації страхової події. Забезпечуючи страховий захист майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, створюються сприятливі умови для безперервного процесу суспільного відтворення та соціальної і політичної стабільності в суспільстві.

Дисципліна «Страховання» є однією з базових при підготовці фахівців в галузі економіки, бухгалтерського обліку та фінансів. Ця дисципліна вивчається після ознайомлення з такими дисциплінами, як «Економіка підприємства», «Фінанси», «Гроші та кредит», що дає змогу закріпити отримані знання.

Метою вивчення дисципліни – є послідовне формування системи знань з основних положень теорії та практики страховання майнових інтересів юридичних і фізичних осіб.

Вивчення дисципліни спрямовано на підготовку майбутніх фахівців до практичної діяльності у фінансових підрозділах підприємств та страхових компаній і розуміння ними принципів діяльності страховиків та функціонування страхового ринку.

Предмет дисципліни – сукупність економічних відносин, що виникають у процесі захисту майнових інтересів громадян і юридичних осіб у випадках настання страхових подій, визначених договором страховання або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових платежів та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Головні завдання курсу:

- з'ясування об'єктивної необхідності, сутності й ролі страховання в умовах ринкової економіки;
- висвітлення організації та напрямків розвитку страхового ринку й державного регулювання страхової діяльності;
- розгляд умов особистого страхування, страхування майна, відповідальності, перестраховання з позиції вітчизняного та зарубіжного досвіду;
- вивчення особливостей і шляхів поліпшення фінансової діяльності страховиків.

В результаті вивчення дисципліни студент повинен знати:

- основні положення законодавчої та нормативної бази з страхової діяльності;
- понятійно-термінологічний апарат з питань організації і регулювання страхової діяльності та технології здійснення процесу страхування;
- організаційні форми страхових компаній, їх види та принципи функціонування, порядок реєстрації та ліцензування;
- умови особистого, майнового страхування, страхування відповідальності, співстрахування та перестраховання;

- методики обчислення страхових тарифів, визначення збитку та страхового відшкодування;
- основи управління фінансовою діяльністю страхової компанії;
- методи економічного аналізу і планування страхових операцій.

В результаті вивчення дисципліни студент повинен вміти:

- практично застосовувати науково обґрунтовані і практично перевірені технології страхового захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб;
- проводити аналіз стану страхового ринку регіону і країни в цілому з урахуванням сучасних закономірностей;
- вирішувати питання з організації роботи за основними напрямками страхової діяльності та вибирати ефективні варіанти управління потоками страхових ресурсів;
- приймати ефективні рішення щодо фінансової діяльності страхової компанії та видів угод, які укладаються на страховому ринку;
- планувати та прогнозувати результати прийняття рішень в страховій сфері.

Таким чином, вивчення дисципліни «Страхування» сприяє формуванню у майбутнього фахівця чіткої системи уявлення закономірностей у сфері страхового захисту майнових інтересів юридичних і фізичних осіб на випадок настання ризикових ситуацій та організації функціонування як страхового ринку в цілому, так і окремої страхової компанії.

Методичні вказівки до проведення практичних занять з дисципліни «Страхування» спрямовані на поглиблене засвоєння питань теорії та практики страхування майнових інтересів юридичних і фізичних осіб. Методичні вказівки містять теми практичних занять з дисципліни «Страхування» та завдання для засвоєння матеріалу за кожною з них, які включають питання для обговорення, контрольні питання, теми рефератів для самостійної роботи, а також практичні завдання. Така структура методичних вказівок спрямована на систематизацію знань з курсу «Страхування» та їх засвоєння.

1 ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичні заняття є сполучною ланкою між лекційними заняттями та самостійною роботою і мають на меті поглиблене засвоєння теоретичних понять і термінів з дисципліни та набуття практичних навиків з організації процесу страхування.

В процесі практичних занять з'ясовується ступінь засвоєння понятійно-термінологічного апарату та основних положень предмету, вміння розкривати конкретну тему, аналізувати і узагальнювати ключові питання курсу, розв'язувати конкретні практичні ситуації.

Одним з важливих завдань проведення практичних занять є отримання студентами навиків публічних виступів і дискусій, а також аналітичного та обґрунтованого підходу до розв'язання складних питань і відпрацювання можливих рішень у майбутній професійній діяльності.

Практичні заняття – це форма аудиторної роботи, яка передбачає:

- розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком контрольних питань по відповідних темах лекційних занять;

- розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком питань для самостійного опрацювання (на базі нормативно-законодавчих актів, періодичних видань та літературних джерел, рекомендованих для вивчення дисципліни);

- проведення семінарів з публічними виступами та доповідями по рефератах, підготовлених студентами самостійно за рекомендованою тематикою;

- розв'язання тестів відповідно до тематики практичного завдання;

- розв'язання задач обчислювального характеру;

- проведення ділових ігор та обговорення практичних ситуацій з страхової діяльності;

- розгляд страхових угод і документів та їх складання під конкретні умови;

- проведення колоквиумів по засвоєнню теоретичного матеріалу;

- виконання контрольних робіт за індивідуальним завданням;

- перевірку практичних завдань, виконаних студентами під час індивідуальної роботи;

- перевірку контрольних;

- проведення консультацій з дисципліни.

Аудиторні заняття проводяться у відповідності з методичними рекомендаціями до практичних занять, які містять:

- плани практичних занять з дисципліни;

- перелік теоретичних питань для контролю знань за кожною темою курсу;

- завдання для самостійної роботи, які містять теми рефератів, доповіді з яких будуть заслухані на заняттях;

- умови задач, тестів та практичних ситуацій.

2 ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЗАСВОЄННЯ МАТЕРІАЛУ

Тема 1 Сутність, принципи і роль страхування

Мета заняття: ознайомитися з цілями та завданнями навчальної дисципліни, суттю і принципами страхування в умовах ринкової економіки.

При підготовці до практичного заняття студент повинен визначитися з сутністю наступних категорій та понять: страхування, страховик, страхувальник, застрахований, страховий фонд суспільства, превентивні заходи у страхуванні, самострахування, страхова сума, страховий випадок, страховий інтерес, страховий платіж, страховий ризик, страховий тариф, франшиза.

У результаті вивчення теми студент повинен знати:

- економічну сутність та доцільність страхування;
- хронологію виникнення форм страхового захисту;
- основні ознаки та межі застосування різних способів організації страхового захисту;
- основну характеристику принципів страхового захисту.

Студент повинен уміти:

- визначати місце страхування серед фінансових категорій;
- розрізняти способи організації страхового захисту;
- характеризувати основні функції страхування;
- обґрунтовувати застосування того чи іншого принципу страхового захисту в практиці страхових відносин.

Питання для обговорення

1. Необхідність та роль страхування в умовах ринкової економіки.
2. Витоки страхування та його розвиток.
3. Економічні засади, функції та принципи страхування.
4. Перспективи розвитку страхування в Україні.

Контрольні питання

1. Як ви розумієте необхідність страхування?
2. Які передумови виникнення страхування?
3. Дайте характеристику стану страхування в Україні. Які фактори впливають на розвиток страхування в сучасних умовах?
4. Які перспективи розвитку страхування в Україні?
5. Що таке страхування, яка його економічна природа, суть та функції?
6. Як Закон України «Про страхування» визначає сутність страхування в Україні?
7. Який спосіб утворення страхового фонду використовується в умовах сучасної української економіки?
8. В чому полягають подібності та відмінності страхування і самострахування?
9. В чому полягають переваги страхування перед самострахуванням?

10. Поясніть зміст й основне призначення класичних принципів страхування.

11. Які види франшизи використовуються в страхуванні і в чому полягає їх відмінність?

12. Яку роль виконує страхування в розвитку сучасних суспільних соціально-економічних відносин?

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів)

1. Становлення страхового ринку в Україні.
2. Роль страхування в ринковій економіці.
3. Виникнення страхування та етапи його розвитку.
4. Формування та розвиток страхових ринків країн Європи.
5. Аналіз сучасної ризикогенної ситуації в Україні.
6. Історичні аспекти розвитку перестраховання.

Практичні завдання

Тестовий контроль знань

1. *Страховання є:*

- а) складовою державних фінансів;
- б) складовою фінансової системи;
- в) складовою фінансів підприємств;
- г) складовою державного бюджету.

2. *Якої функції не виконує страхування?*

- а) фіскальної;
- б) розподільної;
- в) превентивної;
- г) захисної?

3. *Страховий фонд самострахування може створюватись у вигляді:*

- а) виробничих запасів;
- б) грошових накопичень;
- в) запасів сировини;
- г) всі відповіді вірні.

4. *Який принцип страхування визначає право страховика на компенсацію матеріальних витрат після виплати страхового відшкодування за рахунок третьої особи, винної в настанні страхового випадку?*

- а) принцип контрибуції;
- б) принцип диверсифікації;
- в) принцип перестраховання;
- г) принцип суброгації?

5. *Страховий фонд страховика створюється:*

- а) в натуральній формі;
- б) як в натуральній, так і в грошовій формі;
- в) в грошовій формі;
- г) винятково у вигляді цінних паперів.

6. Який принцип страхування відбиває право страховика на пропорційний поділ відповідальності, якщо об'єкт застрахований одночасно за декількома договорами майнового страхування у декількох страховиків?

- а) принцип контрибуції;
- б) принцип граничної сумлінності;
- в) принцип відшкодування;
- г) принцип суброгації?

7. Страхування - це:

- а) одержання страховиком прибутку внаслідок страхового випадку;
- б) фінансовий механізм для передачі суб'єктом власних ризиків страховику на договірній платній основі;
- в) система компенсації збитків, нанесених страхувальникові за рахунок власних коштів страховика;
- г) соціальний фонд допомоги особам, що одержали збитки внаслідок нещасних випадків або катастроф.

8. Які з перерахованих нижче заходів сприяють підвищенню ролі страхування?

- а) зростання інфляції;
- б) низькі розміри державного пенсійного забезпечення;
- в) зменшення безкоштовних соціальних послуг;
- г) усі відповіді правильні.

9. Страхування об'єктів за одним загальним договором страхування декількома страховиками називається:

- а) суброгація;
- б) співстрахування;
- в) перестрахування;
- г) франшиза.

10. Чи може страхове відшкодування перевищувати збиток від наслідків страхової події?

- а) Так.
- б) Ні.
- в) Тільки якщо збиток був наслідком стихійного лиха чи інших катастрофічних подій.

Задачі (ситуаційні завдання)

Задача 1

Визначити розмір страхового відшкодування за договором страхування домашнього майна, якщо встановлена умовна франшиза в розмірі 1000 грн., страхова сума – 50 тис.грн., а збиток:

- а) 950 тис.грн.
- б) 65 тис.грн.

Задача 2

Майно підприємства вартістю 20 млн.грн. було застраховане від пожежі на один рік у двох страховиків: у страховика «А» – на страхову суму 17млн.грн., у страховика «Б» – на 8 млн.грн. У результаті страхового випадку

майно було знищене. Визначіть, в якому розмірі кожний страховик здійснить виплату страхового відшкодування страхувальнику.

Задача 3

Умовами страхування майна зазначено, що страхова сума становить 300 тис.грн., умовна франшиза – 20%. Визначіть розмір відшкодування, якщо збиток становить: 40 тис.грн., 160 тис.грн., 60 тис.грн.

Задача 4

Автомобіль, вартістю 30 тис.грн., застрахований на суму 25 тис.грн. Умовами страхового договору передбачається безумовна франшиза в розмірі 8%. Визначити суму страхового відшкодування, якщо в результаті страхового випадку автомобіль повністю знищений.

Задача 5

Балансова вартість споруди промислового підприємства з урахуванням зносу – 53500 тис.грн. У результаті пожежі споруда частково була зруйнована та протягом 2 місяців виконувалися відновлювальні роботи. Визначіть суму прямого, непрямого та загального збитків, якщо втрати прибутку за один місяць простою складають 60 млн.грн., затрати на відновлювання цехів – 35 млн.грн., на розчищення території – 1 млн.грн. У промисловій споруді на момент пожежі знаходилася продукція на суму 16 млн.грн., а сума від зачі металобрухту 2 млн.грн.

Тема 2 Класифікація страхування

Мета заняття: ознайомитися з системою класифікації страхування та її завданнями, а також характеристикою кожного виду страхування в умовах ринкової економіки.

При підготовці до практичного заняття студент повинен визначитися з сутністю наступних категорій та понять: галузь страхування, форма страхування, об'єкт страхування, особисте страхування, страхування життя, майнове страхування, страхування відповідальності, комерційне страхування, рід небезпеки, обов'язкове страхування, добровільне страхування.

У результаті вивчення теми студент повинен знати:

- основні критерії класифікації страхування;
- визначення майнового, особистого та страхування відповідальності;
- основні види добровільного страхування, що визначаються у Законі України «Про страхування»;
- види обов'язкового страхування, що визначаються у Законі України «Про страхування»;
- критерії віднесення страхування до ризикового чи довгострокового.

Студент повинен уміти:

- відрізнити страхування за галузями;
- визначати ознаки, цілі та межі застосування обов'язкового страхування;
- визначати ознаки та цілі застосування добровільного страхування;
- сформулювати критерії відношення страхування до ризикового чи довгострокового.

Питання для обговорення

1. Ознаки класифікації страхування, необхідність та практичне значення.
2. Класифікація за об'єктами та формами страхування.
3. Класифікація за наявністю інвестиційної складової у договорі страхування.
4. Класифікація за юридичним статусом страховика.
5. Класифікація за родом небезпеки.
6. Класифікація страхування за способом розрахунку страхової виплати.

Контрольні питання

1. Що таке класифікація страхування? Назвіть її основні ознаки.
2. Визначити переваги та недоліки добровільної та обов'язкової форми страхування.
3. Виконати порівняльний аналіз галузей страхування: особистого, майнового, страхування відповідальності.
4. Поясніть свій вибір методу оцінки майна для страхування (за балансовою чи ринковою вартістю).
5. З якою метою виконується класифікація страхування?
6. Які критерії класифікації використовуються в страхуванні?
7. Чому страхування життя в Україні є відокремленим видом страхування?
8. Які підгалузі особистого страхування подано в Законі України «Про страхування»?
9. Яке місце займає в системі страхування майнове страхування?
10. Яким чином в Україні регламентується здійснення обов'язкового страхування?
11. Який чинник визначає поділ страхування на галузі та підгалузі страхування?
12. У чому полягає сутність класифікації за родом небезпеки?

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів)

1. Порівняльна характеристика систем класифікації страхування, які використовуються в Україні та у країнах Європейського Союзу.
2. Обов'язкове страхування в Україні: проблеми та перспективи проведення.
3. Основні етапи розвитку страхування життя та їх характеристика.
4. Особливості розвитку страхування відповідальності в Україні.
5. Порівняльний аналіз підгалузей особистого страхування.
6. Порівняльний аналіз галузей страхування: особистого, майнового, відповідальності з точки зору об'єктів страхування та визначення страхової суми.

Практичні завдання

Тестовий контроль знань

1. До накопичувального страхування можна віднести...

- а) страхування життя на дожиття;
- б) страхування від нещасних випадків;
- в) пенсійне страхування;
- г) страхування майна.

2. До ризикового страхування можна віднести...

- а) страхування життя на випадок смерті;
- б) страхування від нещасних випадків на виробництві;
- в) пенсійне страхування;
- г) майнове страхування.

3. При здійсненні обов'язкових видів страхування...

- а) джерелом виплат страхових сум і відшкодувань є державний бюджет;
- б) у випадку неплатоспроможності страховика держава гарантує виконання всіх його зобов'язань перед страхувальниками;
- в) держава покладає виконання обов'язків страховика на Державну страхову компанію;
- г) страхові тарифи затверджуються уповноваженим державним органом.

4. Договір добровільного страхування починає діяти:

- а) з наступного дня після його підписання;
- б) з моменту внесення першого страхового внеску, якщо інше не передбачено договором;
- в) з моменту одержання страхувальником страхового полісу;
- г) жодна відповідь неправильна.

5. Які з перелічених нижче видів страхування є обов'язковими в Україні?

- а) страхування відповідальності за забруднення навколишнього середовища;
- б) страхування відповідальності перевізника небезпечних вантажів;
- в) страхування відповідальності виробника за якість продукції;
- г) страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів?

6. Страхування життя – це вид:

- а) медичного страхування;
- б) страхування від нещасних випадків;
- в) особистого страхування;
- г) страхування здоров'я.

7. Які з перерахованих видів страхування відносяться до страхування відповідальності?

- а) страхування від нещасних випадків;
- б) страхування майна від збитку, нанесеного третіми особами;
- в) страхування вантажів;
- г) страхування підприємств – джерел підвищеної небезпеки?

8. Класифікація страхування, яка передбачає виокремлення етапів розвитку страхування – це:

- а) класифікація за історичними ознаками;
- б) класифікація за економічними ознаками;

в) класифікація за родом небезпеки;

г) жодна відповідь неправильна.

9. *Авіаційне страхування виділяється згідно класифікації за:*

а) об'єктами страхування;

б) формами проведення страхування;

в) родом небезпеки;

г) часом виникнення окремих видів страхування.

10. *Страхові компанії, які здійснюють страхування життя та загальні види страхування є:*

а) композитними страховими компаніями;

б) кептивними страховими компаніями;

в) лайф-компаніями;

г) жодна відповідь неправильна.

Задачі (ситуаційні завдання)

Задача 1

Страхова сума за договором складає 16000 грн. Дійсна вартість майна складає 20000 грн. При збитках у 7000 грн. від настання страхового випадку відшкодування за системою пропорційної відповідальності складає (грн.):

а) 12600;

б) 13600;

в) 4600;

г) 5600.

Задача 2

Вартість об'єкта складає 16 тис. грн., страхова сума 12 тис. грн., збиток страхувальника 15 тис. грн. Необхідно визначити різницю між сумами страхового відшкодування при страхуванні об'єкта за системою першого ризику та системою пропорційної відповідальності.

Задача 3

Об'єкт оцінений у сумі 12 тис. грн., а застрахований на 75% його вартості. Необхідно визначити суму страхового відшкодування за системою пропорційної відповідальності, якщо збиток страхувальника складає 5200 грн.

Задача 4

При укладанні договору страхування майна зазначено розмір франшизи 30%, а страхової суми 135150 грн. Необхідно визначити, який вид франшизи був установлений, якщо при розмірі збитків 90050 грн. страховик несе в повному обсязі відповідальність за збитки, а при розмірі збитків – 10410 грн. та 40545 грн. – страховик звільняється від сплати відшкодування.

Задача 5

Автомобіль вартістю 100 тис. грн., що належить АТ «Простір», застрахований за системою першого ризику на суму 40 тис. грн. Збиток у результаті пожежі склав 60 тис. грн. Яка сума страхового відшкодування буде відшкодована страхувальнику?

Тема 3 Страхові ризики та їх оцінка

Мета заняття: ознайомитися з системою класифікації ризиків, етапами ризик-менеджменту та розрахунком тарифних ставок за ризиковими видами страхування.

При підготовці до практичного заняття студент повинен визначитися з сутністю наступних категорій та понять: ризик, ризик страховий, страховий випадок, ступінь ризику, управління ризиками, оцінка вартості ризику, брутто-премія, нетто-премія, навантаження.

У результаті вивчення теми студент повинен знати:

- основні критерії класифікації ризиків;
- критерії віднесення ризику до страхового чи нестрахового;
- завдання та етапи ризик-менеджменту;
- структуру страхового тарифу та характеристику його складових.

Студент повинен уміти:

- пояснити доцільність класифікації ризиків;
- оцінити ризик з точки зору можливості страхування;
- зробити висновки щодо частоти настання ймовірної події та її можливих наслідків на підставі статистичних даних;
- розробляти методи контролю над ризиком щодо конкретних умов реалізації випадкової події;
- пропонувати методи фінансування наслідків реалізації випадкової події у заданих умовах;
- розрізняти поняття страхової суми та відшкодування;
- визначати страхову премію на підставі тарифу та страхової суми за договором.

Питання для обговорення

1. Поняття «ризик» та його основні характеристики.
2. Класифікація ризиків.
3. Ризик-менеджмент у страхуванні.
4. Структура тарифних ставок та основи розрахунку страхових тарифів.

Контрольні питання

1. Що таке ризик? Дайте визначення страхового ризику та наведіть його основні характеристики.
2. Назвіть ознаки класифікації ризиків і характеризуйте відповідні одному з них групи ризиків.
3. Що є передумовою необхідності управління ризиками у страхуванні?
4. Що таке менеджмент ризиків і які особливості його здійснення в страховій діяльності?
5. Назвіть і характеризуйте етапи менеджменту ризиків.
6. Визначте основні складові та розкрийте сутність управління ризиками страховика.
7. Які існують методи управління ризиком?

8. Що таке актуарні розрахунки? У чому полягає їх призначення?
9. Що таке тарифна ставка?
10. Що входить до складу страхового тарифу?
11. У чому полягає економічний зміст страхового тарифу?
12. Які складові навантаження страхового тарифу?
13. Яким є методичне забезпечення розрахунку тарифних ставок з ризикових видів страхування?
14. Яке призначення ризикової надбавки та як вона визначається при розрахунках страхових тарифів щодо загальних видів страхування?
15. Яке основне призначення показників страхової статистики?

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів)

1. Характеристика ризиків різних видів страхування.
2. Методи оцінки ризиків.
3. Система показників, які використовуються для оцінки ризиків.
4. Особливості тарифної політики вітчизняних страховиків.
5. Характеристика факторів, що впливають на розмір тарифних ставок в майновому, особистому страхуванні та страхуванні відповідальності.
6. Ознаки класифікації ризиків та їх характеристика.

Практичні завдання

Тестовий контроль знань

1. Які з перелічених ризиків належать до страхових?
 - а) валютний;
 - б) політичний;
 - в) кредитний;
 - г) ліквідності.
2. При якому числовому значенні імовірність настання страхового випадку максимальна?
 - а) 0;
 - б) 0,25;
 - в) 0,75;
 - г) 1,0.
3. Хто визначає величину тарифів за добровільними видами страхування?
 - а) страховик у довільній формі;
 - б) Уповноважений орган щодо нагляду за страховою діяльністю;
 - в) страховик з урахуванням витрат на відповідний вид страхування;
 - г) страхувальник при укладанні договору страхування.
4. Ризик, пов'язаний з реалізацією цінних паперів, зміною їхньої якості і споживчої вартості:
 - а) ринковий;
 - б) політичний;
 - в) кредитний;
 - г) ризик дій персоналу.

5. Ризик неотримання прибутку в результаті нездійснення будь-якого заходу, це:

- а) фінансовий ризик;
- б) ризик зовнішнього середовища;
- в) ризик стратегії;
- г) ризик ліквідності.

6. Виділіть основні складові ризик-менеджменту:

- а) аналіз ризику;
- б) поділ ризику;
- в) оцінка ризику;
- г) фінансування ризику.

7. Передача частини ризику фінансовим партнерам - це:

- а) локалізація ризику;
- б) розсіювання ризику;
- в) обмеження ризику;
- г) мінімізація ризику.

8. У чому сутність аналізу ризику?

- а) в оцінці ризику;
- б) у зменшенні ризику;
- в) в ідентифікації ризику;
- г) у запобіганні ризику.

9. Локалізація ризику - це:

- а) запобігання ризику;
- б) обмеження ризику;
- в) поділ ризику;
- г) мінімізація ризику.

10. Які риси безпосередньо характеризують катастрофічні ризики?

- а) імовірність настання випадкової події;
- б) величина понесених збитків;
- в) охоплена ризиком галузь господарської діяльності;
- г) вид стихійного лиха.

Задачі (ситуаційні завдання)

Задача 1

Визначіть імовірність настання пожежі (у %), якщо загальна кількість будівель в населеному пункті – 300, а в минулому році пожежею було пошкоджено два з них. Чи можна такий показник використовувати як імовірність настання страхових випадків на наступні роки?

Задача 2

Визначіть імовірність настання нещасних випадків за даними таблиці 1.

Таблиця 1 – Динаміка потерпілих від нещасних випадків

Рік	Кількість потерпілих	Кількість жителів, чол.
2015	10	3600
2016	9	3700
2017	12	3500
2018	8	3600
2019	6	3700

Задача 3

При спостереженні за діяльністю підприємства було встановлено, що найбільш типовими є страхові випадки А і Б. У таблиці 2 наведені дані щодо кількості спостережень випадків А і Б, і збитків, що спостерігалися. Використовуючи дані таблиці 2, розрахувати середній очікуваний збиток щодо випадків А і Б; інтервал коливань середнього очікуваного збитку за допомогою середньоквадратичного відхилення.

Чи можна такий показник використовувати як імовірність настання страхових випадків?

Таблиця 2 – Кількість спостережень страхових випадків та суми збитків

Показники	Страховий випадок А	Страховий випадок Б
Загальна кількість спостережень, од.	250	80
Збиток 1, тис. грн.	25	20
Кількість спостережень збитку 1, од.	80	25
Збиток 2, тис. грн.	24	12
Кількість спостережень збитку 2, од.	70	35
Збиток 3, тис. грн.	17	35
Кількість спостережень збитку 3, од.	100	20

Задача 4

За даними пожежного нагляду визначити ризик пожеж на виробництві та у побуті, загибелі людей у пожежах.

Задача 5

Нетто-ставка по страхуванню домашніх тварин складає 5,6 грн. зі 100 грн. страхової суми. Витрати на ведення справи – 0,35 грн., витрати на рекламу – 0,15%, прибуток – 10% від брутто-ставки. Визначить розмір брутто-ставки та її структуру.

Тема 4 Страховий ринок

Мета заняття: ознайомитись з структурою страхового ринку та характеристикою його основних суб'єктів, а також особливостями розвитку ринку страхування України.

При підготовці до практичного заняття студент повинен визначитися з сутністю наступних категорій та понять: страховий ринок, організаційна структура ринку страхування, інфраструктура страхового ринку, страхові посередники, страховий пул, страхові агенти, страхові брокери, страхова компанія, Ліга страхових організацій України, Моторне (транспортне) страхове бюро України (МТСБУ), морське страхове бюро, ядерний страховий пул.

У результаті вивчення теми студент повинен знати:

- основних суб'єктів, діючих на страховому ринку, форми організації страховиків;
- законодавчі вимоги до діяльності страхових та нестрахових посередників;
- основні цілі утворення та функції страхових об'єднань на страховому ринку України.

Студент повинен уміти:

- визначати місце та зв'язок страхового ринку з рядом фінансових ринків (інвестування, кредитування, цінних паперів);
- розрізняти форми організації страховиків;
- розрізняти функції страхових та нестрахових, прямих та непрямих страхових посередників;
- розрізняти функції страхових агентів та страхових брокерів;
- визначати переваги та недоліки реалізації договору за участю страхових агентів, брокерів, шляхом прямого продажу.

Питання для обговорення

1. Поняття, сутність і структура страхового ринку.
2. Розвиток страхового ринку України: стан, проблеми та перспективи.
3. Суб'єкти страхового ринку та їх характеристика.

Контрольні питання

1. Що таке страховий ринок? Які складові страхового ринку ви знаєте?
2. Як страхові посередники діють на страховому ринку?
3. Які характерні ознаки прямих страхових посередників (агентів і брокерів).
4. Які основні параметри характеризують розвиток українського страхового ринку? Розкрийте їх зміст.
5. Які основні тенденції розвитку сучасних страхових ринків.
6. Які об'єднання страховиків ви знаєте?
7. Які основні функції виконують об'єднання страховиків?
8. Який вплив здійснює зовнішнє середовище на розвиток страхового ринку?

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів)

1. Визначити особливості формування національного страхового ринку.
2. Тенденції та перспективи розвитку страхового ринку України.
3. Роль та місце іноземного страховика на українському страховому ринку.

4. Основні Положення Програми розвитку страхового ринку України до 2010 року.
5. Формування інфраструктури страхового ринку України.
6. Порівняльна характеристика страхових ринків країн Європи.
7. Порівняльна характеристика страхових ринків України і країн Європейського Союзу
8. Особливості регулювання страхового ринку США.

Практичні завдання

Тестовий контроль знань

1. *Страховий агент діє на страховому ринку:*

- а) від свого імені;
- б) за дорученням цивільних організацій;
- в) від імені і за дорученням страхувальника;
- г) від імені і за дорученням страхової компанії.

2. *Страховий брокер діє на страховому ринку:*

- а) від свого імені;
- б) від імені і за дорученням однієї страхової компанії;
- в) від імені і за дорученням багатьох страхових компаній;
- г) за дорученням цивільних організацій.

3. *До прямих страхових посередників відносять:*

- а) актуаріїв;
- б) страхових агентів;
- в) аварійних комісарів;
- г) страхових брокерів.

4. *До нестрахових посередників відносять:*

- а) актуаріїв;
- б) диспашерів;
- в) рекламні агентства;
- г) юридичних консультантів;
- д) страхових брокерів.

5. *Актуарій - це:*

- а) фахівець, що обчислює страхові тарифи;
- б) інкасатор;
- в) уповноважена страховиком особа, що складає або оновлює договори страхування;
- г) фахівець, що оцінює комплексні збитки за страховими випадками.

6. *Тенденціями розвитку сучасних страхових ринків є:*

- а) зменшення кількості національних страховиків;
- б) концентрація страхового капіталу;
- в) об'єднанні дії органів нагляду за різними фінансовими установами;
- г) всі відповіді правильні.

7. *Моторне транспортне (страхове) бюро України – це:*

- а) спеціалізована страхова компанія;
- б) страховий пул;

в) асоціація страховиків, що здійснює керівництво страхуванням відповідальності власників автотранспортних засобів;

г) всі відповіді правильні.

8. Глобалізація страхового бізнесу виражається у таких процесах:

а) злиття страхових компанії різних країн;

б) концентрації страхового капіталу;

в) збільшення кількості страховиків на національних страхових ринках;

г) всі відповіді правильні.

9. Ліга страхових організацій України - це...

а) вищий орган управління стосовно страхових компаній України;

б) комерційна структура, що забезпечує організацію єдиної мережі продажу страхових послуг;

в) державний орган, що здійснює нагляд за страховою діяльністю;

г) добровільне об'єднання страховиків некомерційного типу, створене з метою захисту інтересів своїх членів у громадських та інших структурах.

10. Основною організаційною формою страхових компаній у зарубіжних країнах є:

а) суспільства взаємного страхування;

б) приватні;

в) акціонерні;

г) державні (національні).

Задачі (ситуаційні завдання)

Завдання 1

Проаналізуйте основні показники розвитку страхового ринку України за період з 2014 року на підставі даних з таблиці 3.

Таблиця 3 – Основні показники розвитку страхового ринку України

Показники	Роки						Середньо-річний приріст, %
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Кількість страхових компаній							
2. Загальна сума статутних фондів, млн.грн.							
3. Середній розмір статутного фонду на одну страхову компанію, млн.грн.							
4. Загальний сума зібраних страхових платежів, млн.грн.							
5. Виплата страхового відшкодування і страхових сум, млн.грн.							
6. Рівень виплат (питома вага виплат і сум до загальної суми платежів), %							

Продовження таблиці 3

1	2	3	4	5	6	7	8
7. Страхові резерви - всього, тис. грн.							

Завдання 2

Розробіть організаційно-правову та інституціональну структуру страхового ринку України.

Завдання 3

Розробіть територіальну структуру страхового ринку України та проаналізувати її, використовуючи статистичний матеріал за останні 3 роки.

Завдання 4

За статистичними матеріалами за останні 3 роки необхідно проаналізувати галузеву структуру страхового ринку України та зробити висновки.

Завдання 5

За статистичними матеріалами за останні 3 роки проаналізуйте сучасний стан та визначте перспективи розвитку регіонального страхового ринку. Зробіть висновки.

Тема 5 Страхова організація

Мета заняття: ознайомитися з порядком створення, функціонування та ліквідації страхової компанії, а також з особливостями діяльності страховиків різних організаційно-правових форм.

При підготовці до практичного заняття студент повинен визначитися з сутністю наступних категорій та понять: страхова компанія, ліцензія, кептивна страхова компанія, філія страховика, управління страховою компанією, лінійна структура, функціональна структура.

У результаті вивчення теми студент повинен знати:

- основні види страхових компаній, які діють на страховому ринку та особливості їх організаційно-правових форм;
- законодавчі вимоги до діяльності страхових компаній;
- структуру страхової компанії;
- основні цілі утворення та функції страхових компаній.

Студент повинен уміти:

- визначати місце страхових компаній на страховому ринку;
- розрізняти організаційно-правові форми страховиків;
- розрізняти функції страхових компаній;
- розрізняти функції структурних підрозділів страхових компаній.

Питання для обговорення

1. Страхова компанія як необхідний суб'єкт страхового ринку.
2. Порядок створення, функціонування та ліквідації страхових компаній.

3. Структура страхової компанії та управління нею.
4. Ресурси страхової компанії.

Контрольні питання

1. В чому полягає значення страхової компанії в економічній системі?
2. Яка роль технічного забезпечення у розвитку страхування?
3. Які критерії використовуються для класифікації страхових організацій?
4. Назвіть особливості функціонування кептивної страхової компанії.
5. Що необхідно виконати для одержання ліцензії на здійснення страхування?
6. Які заходи впливу застосовує Комісія в разі порушення страховиком законів та інших нормативно-правових актів?
7. Що таке стратегічне управління страховою компанією?
8. В яких організаційно-правових формах можуть створюватись страхові компанії в Україні ?
9. Як відбувається вибір ризиків страховою компанією?
10. Якої форми власності можуть бути страхові компанії України?
11. Особливості системи управління страховою компанією – акціонерним товариством.
12. Які умови створення та діяльності філій страхових компаній?
13. Чи можуть іноземні інвестори брати участь в утворенні українських страховиків і на яких умовах?
14. Як називаються відокремлені підрозділи страхових компаній і в чому полягає різниця між ними?

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів)

1. Порядок створення та ліквідації страховиків. Участь іноземних інвесторів у створенні українських страхових компаній.
2. Організаційні форми страховиків та особливості їх діяльності.
3. Оптимізація ресурсів як шлях підвищення потенціалу страхової компанії.
4. Основні організаційні форми прояву тенденції щодо концентрації капіталу на страховому ринку.
5. Сучасний стан конкуренції між страховиками на вітчизняному страховому ринку.

Практичні завдання

Тестовий контроль знань

1. Предметом безпосередньої діяльності страховика може бути:

- а) страхування;
- б) перестрахування;
- в) кредитування постійних страхувальників-юридичних осіб;
- г) торгівля нерухомістю;
- д) фінансова діяльність, пов'язана з формуванням, розміщенням страхових резервів і управлінням ними.

2. Згідно з Законом України “Про страхування”, страховиками визнаються юридичні особи, створені у формі:

- а) товариства з обмеженою відповідальністю;
- б) повного товариства;
- в) акціонерного товариства;
- г) товариства з додатковою відповідальністю.

3. Філія страховика має право:

- а) проводити рекламну діяльність;
- б) проводити страхову діяльність;
- в) проводити ревізію діяльності інших філій;
- г) прийняти рішення про свою ліквідацію.

4. Які з наведених далі форм підприємств можуть згідно з чинним законодавством претендувати на здійснення страхової діяльності?

- а) акціонерне товариство закритого типу;
- б) командитне товариство з 100 % іноземним капіталом;
- в) товариство з обмеженою відповідальністю;
- г) підприємство з 100 % державним капіталом;
- д) приватне підприємство (належить одній особі).

5. Які з перелічених далі видів діяльності заборонено виконувати в страховій компанії?

- а) перестраховувати ризики іноземних страховиків;
- б) купувати для своїх потреб і продавати акції, емітовані комерційними банками;
- в) надавати консультаційні послуги з питань страхування та ризик-менеджменту;
- г) надавати короткострокові кредити страхувальникам, які тривалий час страхують у компанії майнові ризики;
- д) на договірних засадах здійснювати лізингові операції.

6. На який період доцільно опрацьовувати стратегічний план розвитку страховика?

- а) 10 років;
- б) 3 роки;
- в) 1 рік;
- г) на термін, визначений законом;
- д) на термін обрання правління компанії.

7. Кого з названих далі посадових осіб страхової компанії можна віднести до лінійних (Л), а кого – до функціональних (Ф) керівників?

- а) начальник відділу маркетингу;
- б) головний бухгалтер;
- в) віце-президент страхової компанії;
- г) директор філії компанії;
- д) начальник юридичного відділу.

8. Мінімальний розмір статутного фонду страховика, який займається страхуванням життя, встановлюється в сумі:

- а) еквівалентній 1 млн.євро;

- б) еквівалентній 1,5 млн.євро;
- в) еквівалентній 2 млн.євро;
- г) еквівалентній 100 тис.євро.

9. Які з перелічених далі функцій виконує Ліга страхових організацій України?

- а) надає дозвіл на перестраховання ризиків у нерезидентів;
- б) здійснює реєстрацію страхових посередників;
- в) сприяє вдосконаленню страхового законодавства;
- г) надає інформаційні та навчальні послуги своїм членам;
- д) підтримує міжнародні контакти зі страховими об'єднаннями.

10. Дозволяється формування статутного фонду страховика цінними паперами, що випускаються державою, за їх номінальною вартістю, але:

- а) не менше 25% загального розміру статутного фонду;
- б) не більше 25% загального розміру статутного фонду;
- в) не більше 20% загального розміру статутного фонду;
- г) не менше 20% загального розміру статутного фонду.

Задачі (ситуаційні завдання)

Завдання 1

Розробіть проект організаційної структури компанії з ризикового страхування, яка має намір розвивати обов'язкові та добровільні види страхування:

- 1) тільки в обласному центрі з чисельністю населення 250 тис. осіб;
- 2) в межах області з населенням 1,5 млн. осіб, одним обласним центром і 2 районними центрами;
- 3) в регіоні, котрий нараховує 5 областей, з 5 містами чисельністю до 300 тис. осіб, 30 малими і 20 середніми містами.

Завдання 2

Обґрунтуйте доцільність і можливість утворення товариств взаємного страхування для захисту від ризиків певних професійних груп з низьким, середнім і високим рівнем доходів. Визначіть ці професійні групи, види ризиків, які їм загрожують, обґрунтуйте орієнтовну потребу в фінансових ресурсах і організаційну структуру товариства взаємного страхування.

Завдання 3

Обґрунтуйте територіальну структуру компанії зі страхування життя згідно з такими даними:

- 1) територія діяльності – всі області України;
- 2) кількість етапів розвитку – три.

Примітка: для обґрунтування використовуйте економічну та адміністративно-територіальну характеристику України.

Завдання 4

Проведіть аналіз діяльності найбільших страховиків на вітчизняному страховому ринку та визначіть перспективні напрямки їх розвитку.

Завдання 5

Проведіть аналіз сучасного стану конкуренції між страховими компаніями на вітчизняному страховому ринку. Зробіть висновки.

Тема 6 Державне регулювання страхової діяльності

Мета заняття: ознайомитися з особливостями державного регулювання страхового ринку в Україні, функціями державного органу нагляду за страховою діяльністю та перспективами його вдосконалення.

При підготовці до практичного заняття студент повинен визначитися з сутністю наступних категорій та понять: органи державного регулювання страхової діяльності, Закон України «Про страхування», ліцензія на страхову діяльність, спеціальний уповноважений центрального органу виконавчої влади у справах нагляду за страховою діяльністю, страховий нагляд.

У результаті вивчення теми студент повинен знати:

- цілі та завдання державного регулювання страхової діяльності;
- основні моделі регулювання страхової діяльності;
- особливості державного регулювання страхової діяльності в країнах Євросоюзу;
- основні етапи формування системи державного регулювання страхування в Україні;
- функції державного органу нагляду за страховою діяльністю в Україні.

Студент повинен уміти:

- називати важелі державного регулювання страхової діяльності;
- оцінити політику регулювання страхової діяльності в Україні на різних етапах розвитку страхового ринку;
- провести порівняння державної політики у сфері страхування США і Великобританії, країн Європейського Союзу і України;
- сформулювати основні тенденції розвитку страхового ринку України.

Питання для обговорення

1. Необхідність та значення державного регулювання страхової діяльності.
2. Законодавче та нормативне забезпечення страхової діяльності.
3. Функції та права спеціального уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах нагляду за страховою діяльністю.
4. Порядок ліцензування страхової діяльності.
5. Контроль за діяльністю страховиків.

Контрольні питання

1. Чи є перспективним зниження втручання держави у регулювання страхової діяльності? До яких наслідків це призведе?
2. Чи можна вважати законодавчу базу страхового ринку України повною і досконалою?
3. Чи можна обмежувати інвестиційну діяльність страхових компаній? Чому?
4. Як Ви вважаєте, чи вплине збільшення статутного фонду страхових компаній на їх фінансовий стан?

5. Як вплине зняття обмежень у Законі “Про страхування” на присутність іноземного капіталу в українських страхових компаніях?

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів)

1. Порівняльна характеристика систем державного регулювання страхової діяльності США і Великобританії.

2. Державне регулювання страхової діяльності у країнах Європейського Союзу.

3. Етапи формування законодавчої бази, що регулює розвиток страхового ринку України.

4. Переваги та недоліки сучасної системи державного регулювання страхового ринку в Україні.

5. Етапи формування системи органів державного нагляду за страховою діяльністю в Україні.

6. Призначення та принципи державного регулювання антимонопольного регулювання в страховій сфері.

7. Регулювання інвестиційної діяльності страховиків в Україні.

Практичні завдання

Тестовий контроль знань

1. Державне регулювання страхової діяльності включає:

- а) податкову політику;
- б) розрахунок тарифних ставок по добровільних і обов'язкових видах страхування;
- в) установлення переліку обов'язкових видів страхування;
- г) усі відповіді правильні.

2. Метою державного нагляду за страховою діяльністю є:

- а) контроль над кількістю страхових компаній;
- б) контроль над платоспроможністю страховиків;
- в) контроль над дотриманням правил страхування;
- г) усі відповіді неправильні.

3. Континентальна модель регулювання страхування характеризується:

- а) державним затвердженням тарифних ставок;
- б) регулярними перевітками діяльності страховиків;
- в) відсутністю твердої регламентації страхових операцій;
- г) відсутністю систематичного контролю з боку державних органів.

4. Ліберальна модель регулювання страхування характеризується:

- а) державним твердженням тарифних ставок;
- б) регулярними перевітками діяльності страховиків;
- в) відсутністю твердої регламентації страхових операцій;
- г) відсутністю систематичного контролю з боку держави.

5. Децентралізована модель регулювання страхового ринку характеризується:

- а) уніфікацією вимог до страхових компаній;
- б) автономністю органів страхового нагляду;
- в) відсутністю єдиного органу страхового нагляду;

г) усі відповіді неправильні.

6. *Централізована модель регулювання страхового ринку характеризується:*

- а) уніфікацією вимог до страхових компаній;
- б) автономністю органів страхового нагляду;
- в) наявністю єдиного органу страхового нагляду;
- г) усі відповіді правильні.

7. *Страховики в Україні повинні одержувати ліцензію на проведення:*

- а) тільки обов'язкового страхування;
- б) тільки добровільного страхування;
- в) як добровільного, так і обов'язкового страхування;
- г) правильної відповіді немає.

8. *Функції державного органу по нагляду за страховою діяльністю в Україні виконує:*

- а) Кабінет Міністрів України;
- б) Міністерство Фінансів України;
- в) Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг;
- г) Департамент торгівлі.

9. *Основними завданнями органу по нагляду за страховою діяльністю виступають:*

- а) ліцензування страхової діяльності;
- б) розрахунок тарифних ставок за добровільними та обов'язковими видами страхування;
- в) здійснення нагляду за дотриманням законодавства у сфері фінансових послуг;
- г) усі відповіді правильні.

10. *Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг була створена як:*

- а) інтегрований державний регулятор діяльності небанківського фінансового сектору;
- б) інтегрований державний регулятор діяльності банківського фінансового сектору;
- в) інтегрований державний регулятор фінансового сектору;
- г) усі відповіді правильні.

Задачі (ситуаційні завдання)

Завдання 1

Дослідіть особливості державного регулювання страхового ринку після демонополізації страхового ринку України. Зробіть висновки.

Завдання 2

Розробіть структурно-логічну схему державних наглядових органів у страховому бізнесі.

Завдання 3

Характеризуйте особливості державного регулювання страхових ринків в економічно розвинених країнах.

Завдання 4

Визначте, які нестрахові відносини, та між ким вони формуються, у сфері страхування. Як вони впливають на розвиток страхування? Зробіть висновки.

Завдання 5

Сформулюйте головні вимоги держави до діяльності страховиків в Україні та порівняйте їх з іншими країнами. Зробіть висновки.

Тема 7 Особисте страхування

Мета заняття: ознайомитися з особливостями проведення особистого страхування та всіх його складових(медичного, від нещасних випадків, життя).

При підготовці до практичного заняття студент повинен визначитися з сутністю наступних категорій та понять: ануїтет, вигодонабувач, викупна сума, довгострокове страхування життя, довічне страхування, змішане страхування життя, індивідуальне страхування, колективне страхування, медичне страхування, нещасний випадок, ощадне страхування, страхова сума, страхування ренти.

У результаті вивчення теми студент повинен знати:

- основні види особистого обов'язкового страхування, що здійснюються в Україні;
- завдання та правила проведення страхування життя в Україні;
- мету впровадження та діючі види обов'язкового страхування від нещасних випадків в Україні;
- особливості проведення добровільного страхування від нещасних випадків;
- цілі, завдання та особливості проведення добровільного медичного страхування в Україні.

Студент повинен уміти:

- розрізняти загальні (ризикові) види особистого страхування та довгострокове страхування;
- розрізняти обов'язкові види страхування від нещасних випадків та соціальні страхові гарантії;
- аналізувати можливості диференціації тарифних ставок за страхуванням від нещасних випадків та страхуванням медичних витрат залежно від різних груп застрахованих осіб;
- визначати переваги та недоліки систем добровільного та обов'язкового медичного страхування в Україні.

Питання для обговорення

1. Загальна характеристика особистого страхування.
2. Страхування життя та його основні види.
3. Особливості страхування від нещасних випадків.
4. Характеристика медичного страхування.

Контрольні питання

1. Що таке особисте страхування?

2. Які різновиди особистого страхування?
3. Які основні принципи страхування життя?
4. У чому полягає сутність видів страхування життя?
5. У чому виявляються спільні й відмінні риси страхування ренти і пенсій?
6. Які основні засади страхування від нещасних випадків, його добровільні й обов'язкові види?
7. Розкрийте особливості здійснення страхування здоров'я на випадок хвороби.
8. Опишіть сутність медичного безперервного страхування здоров'я і його відмінність від страхування здоров'я на випадок хвороби.
9. Що спільного та відмінного у страхуванні життя в разі смерті і страхуванні від нещасних випадків?
10. Назвіть відомі вам види медичного страхування. Чим вони відрізняються від страхування від нещасних випадків?

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів)

1. Характеристика організаційних схем та економічного механізму страхування від нещасних випадків.
2. Особливості здійснення пенсійного страхування в Україні.
3. Проблеми розвитку особистого страхування в Україні та шляхи їх вирішення.
4. Порівняльна характеристика медичного страхування в Україні та деяких зарубіжних країн.
5. Обов'язкове медичне страхування в Україні: «за» і «проти».

Практичні завдання

Тестовий контроль знань

1. *Страховою подією при страхуванні громадян від нещасних випадків можуть бути:*
 - а) смерть застрахованого з якої-небудь причини;
 - б) смерть застрахованого тільки від нещасного випадку;
 - в) дожиття застрахованого до закінчення терміну дії договору страхування;
 - г) втрата здоров'я застрахованого в результаті нещасного випадку.
2. *На розмір тарифної ставки при страхуванні від нещасних випадків перш за все впливає:*
 - а) ступінь професійного ризику;
 - б) вік застрахованого;
 - в) термін страхування;
 - г) усі відповіді правильні.
3. *Договір змішаного страхування життя складається на випадок:*
 - а) дожиття до закінчення терміну дії договору страхування;
 - б) смерті протягом терміну дії договору страхування;
 - в) правильні відповіді «а» і «б».

4. *Обов'язкове страхування від нещасних випадків на транспорті передбачає страхування:*

- а) пасажирів таксі;
- б) пасажирів міжміських автобусів;
- в) машиністів потягів метрополітену;
- г) пасажирів морського транспорту на прогулянкових лініях.

5. *Страхування від нещасних випадків проводиться на випадок:*

- а) дожиття до закінчення терміну страхування;
- б) смерті з якої-небудь причини;
- в) тимчасової або постійної втрати працездатності в результаті нещасного випадку;
- г) смерті в результаті нещасного випадку.

6. *Страхова компанія виплачує повну страхову суму за договором страхування від нещасних випадків, якщо:*

- а) має місце смерть застрахованого в результаті нещасного випадку;
- б) застрахований одержав першу групу інвалідності;
- в) застрахований дожив до закінчення терміну дії договору страхування;
- г) усі відповіді правильні.

7. *Розрахунки за надану послугу в системі добровільного медичного страхування в Україні здійснюються:*

- а) між страховиком і страхувальником;
- б) між страхувальником і лікувально-профілактичною установою;
- в) між страховиком і лікувально-профілактичною установою;
- г) усі відповіді неправильні.

8. *Фінансування системи охорони здоров'я у Великобританії здійснюється:*

- а) переважно за рахунок коштів громадян у вигляді внесків за договорами добровільного медичного страхування;
- б) переважно за рахунок податкових надходжень до бюджету;
- в) переважно за рахунок недержавних фондів обов'язкового медичного страхування;
- г) усі відповіді неправильні.

9. *Фінансування системи охорони здоров'я у Німеччині здійснюється:*

- а) переважно за рахунок коштів громадян у вигляді внесків за договорами добровільного медичного страхування;
- б) переважно за рахунок податкових надходжень до бюджету;
- в) переважно за рахунок недержавних фондів обов'язкового медичного страхування;
- г) усі відповіді неправильні.

10. *Фінансування системи охорони здоров'я у США здійснюється:*

- а) переважно за рахунок коштів громадян у вигляді внесків за договорами добровільного медичного страхування;
- б) переважно за рахунок податкових надходжень до бюджету;
- в) переважно за рахунок недержавних фондів обов'язкового медичного страхування;
- г) усі відповіді неправильні.

Задачі (ситуаційні завдання)

Задача 1

Розрахувати річну нетто-премію з 1 грошової одиниці страхової суми, якщо річні премії вносяться страхувальником на початку року, вік застрахованого 41 рік, термін договору змішаного страхування 10 років. Норма дохідності – 4 %.

Задача 2

Розрахувати тарифну ставку дня проведення медичного страхування, якщо: вартість первинного медичного огляду – 50 грн.; рівень госпіталізації на 100 прикріплених на медичне обслуговування за останні 5 років становив 12,4; 12,1; 11,6; 11,9; 12,3; середній термін госпіталізації – 21 день; середня вартість ліжка-дня – 100 грн.; вірогідність не перевищення можливих страхових відшкодувань над сумою зібраних страхових премій – 0,95; норматив відрахування у страховий резерв – 15% брутто-ставки; накладні витрати на ведення справи – 15 % нетто-премії; прибуток страховика – 10 % брутто-премії.

Задача 3

Громадянин Живко Г.Г. укладає договір добровільного страхування від нещасних випадків для себе, дружини і двох дітей віком 7 і 12 років. Страхові суми на кожну із застрахованих осіб однакові і становлять по 1000 грн. Страхові тарифи визначено в таких розмірах: для дорослих осіб – 1% від страхової суми, для дітей віком до 10 років – 3% і віком від 10 до 18 років – 5% від страхової суми. Виплати відшкодувань для усіх застрахованих однакові і становлять: у випадку смерті внаслідок нещасного випадку – 100% страхової суми; при встановленні інвалідності I групи – 90%, II групи – 75%, III групи – 50% страхової суми; при лікуванні наслідків травми внаслідок нещасного випадку виплачується по 10 грн. за один день лікування, але не більше 50% страхової суми.

Визначіть: 1) страховий платіж за страхування родини Живко Г.Г.; 2) величину страхової виплати при умові, що сім'я постраждала в ДТП і отримала такі збитки: батько – інвалідність II групи, мати – інвалідність III групи, діти отримали травми, лікування котрих тривало по 24 дні.

Задача 4

Військовослужбовець Якимишин В.Г. купив залізничний квиток до станції Київ вартістю 40 грн. і під час поїздки був травмований внаслідок аварії поїзда. Лікування травми тривало 90 днів, після чого йому була встановлена 3 група інвалідності.

Визначіть величину страхового платежу і розмір страхової виплати, котру він повинен отримати за наслідки травми. Назвіть вид страхування, за котрим він може отримати страхову суму і документи, які він повинен представити в страхову компанію для отримання виплати.

Задача 5

В тролейбусному депо працює 130 водіїв, 130 кондукторів і 6 контролерів-ревізорів. Визначіть: 1) розмір страхових платежів за обов'язкове особове страхування від нещасних випадків на транспорті за цей персонал, якщо страховий тариф кожного з них становить 0,8% страхової суми; 2)

загальну суму виплат, якщо з ними трапились такі випадки: один водій загинув в ДТП; двоє отримали інвалідність другої групи; 8 чоловік отримали травми, котрі лікували по 22 дні кожен.

Тема 8 Майнове страхування

Мета заняття: ознайомитися з особливостями проведення майнового страхування та характеристикою основних його видів.

При підготовці до практичного заняття студент повинен визначитися з сутністю наступних категорій та понять: майно юридичних осіб, майно фізичних осіб, технічні ризики, страхування від вогню, пропорційна система страхування, система першого ризику, система граничного відшкодування, тарифна ставка.

У результаті вивчення теми студент повинен знати:

- види страхування майна, що здійснюються в Україні;
- методику визначення страхового відшкодування при страхуванні майна;
- відмінності умовної та безумовної франшизи;
- методику проведення страхової оцінки та розрахунку страхового відшкодування щодо страхування майна підприємств;
- методику проведення страхової оцінки та розрахунку страхового відшкодування щодо страхування майна громадян.

Студент повинен уміти:

- визначати страхову вартість об'єкта страхування;
- визначати обсяг збитків від страхового випадку;
- розраховувати обсяг страхового відшкодування на підставі збитків від страхового випадку та співвідношення страхової суми і дійсної вартості застрахованого майна;
- розраховувати страхове відшкодування при умовній та безумовній франшизі.

Питання для обговорення

1. Необхідність, мета і значення майнового страхування.
2. Страхування майна юридичних осіб.
3. Страхування майна громадян.
4. Визначення страхових сум та сум відшкодувань.

Контрольні питання

1. Назвіть основні види майнового страхування.
2. Що є об'єктом страхування згідно з договором майнового страхування?
3. Хто виступає учасниками (суб'єктами) страхування майна і що їх зв'язує?
4. У чому сутність вогневого страхування?
5. Яка мета майнового страхування від ризиків стихійних явищ?

5. Визначте особливості страхування майна від протиправних дій третіх осіб.
6. Назвіть основні ризики страхування вантажів.
7. Назвіть головні фактори визначення об'єкта страхування, страхових ризиків (випадків) у страхуванні транспортних засобів.
8. Характеризуйте особливості страхування майна громадян.
9. Як ви вважаєте, які найбільш типові ризики передбачаються договорами страхування: а) нерухомого майна; б) транспортних засобів; в) вантажів; г) врожаю; д) тварин; е) домашнього майна?
10. Як здійснюється страхування домашнього майна?

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів)

1. Проблеми та перспективи розвитку майнового страхування в Україні.
2. Сучасний стан страхування транспортних засобів та вантажів.
3. Особливості проведення страхування морських і авіаційних ризиків.
4. Страхування майна громадян – проблеми і перспективи проведення в Україні.
5. Особливості проведення страхування майна сільськогосподарських підприємств.
6. Сучасний стан страхування сільськогосподарських підприємств в Україні.

Практичні завдання

Тестовий контроль знань

1. *Які з даних видів страхування належать до майнового?*
 - а) страхування каско;
 - б) страхування життя;
 - в) страхування карго;
 - г) страхування від нещасного випадку.
2. *Не приймаються на умовах добровільного страхування такі категорії майна:*
 - а) домашні тварини;
 - б) врожай сільськогосподарських культур;
 - в) цінні папери;
 - г) майно, взяте в оренду.
3. *При страхуванні майна страхова сума не повинна перевищувати його дійсної вартості:*
 - а) на момент складання договору страхування;
 - б) на момент настання страхового випадку.
4. *Якщо страхова вартість об'єкта страхування збільшилася в порівнянні з первісною, зазначеною в договорі, то при настанні страхового випадку за системою пропорційної відповідальності:*
 - а) страхувальник одержить відшкодування в межах понесених збитків;
 - б) величина відшкодування буде більшою за величину понесених збитків;

в) величина відшкодування буде менша за величину понесених збитків пропорційно збільшеній вартості майна;

г) усі відповіді неправильні.

5. Що береться за основу оцінки основних фондів при укладанні договору страхування майна підприємств?

а) балансова вартість;

б) первісна вартість;

в) вартість, визначена на підставі експертної оцінки;

г) усі відповіді неправильні.

6. Яке майно підприємства може бути застраховане за основним договором страхування майна?

а) майно, отримане підприємством за договором майнового найму;

б) продукція, отримана від населення для переробки, збереження;

в) основні фонди;

г) продукція незавершеного виробництва.

7. У яких з перелічених випадків страховик може відмовити страхувальникові у виплаті страхового відшкодування?

а) збитки відбулися в результаті пожежі внаслідок удару блискавки;

б) збитки відбулися в результаті пожежі через порушення технології виробничого процесу;

в) майно викрадене, довідка правоохоронних органів відсутня;

г) усі відповіді неправильні.

8. Першим ризиком називають...

а) збиток у межах страхової суми за договором;

б) страхову суму за договором;

в) збиток, що перевищує страхову суму за договором;

г) збиток, що дорівнює вартості майна на час настання страхового випадку.

9. Стандартний поліс страхування від пожежі забезпечує відшкодування збитків страхувальнику за ушкодження (знищення) застрахованого майна в результаті:

а) пожежі;

б) процесу термічної обробки;

в) вибуху газу;

г) землетрусу.

10. Розширене покриття при страхуванні від вогню передбачає:

а) страхування винятково всього майна, що належить підприємству;

б) страхування майна тільки по повній його вартості;

в) більшу кількість страхових ризиків;

г) усі відповіді правильні.

Задачі (ситуаційні завдання)

Задача 1

Визначіть величину страхового платежу, яку страхова компанія повинна повернути страхувальнику внаслідок дострокового припинення договору страхування майна за вимогою страхувальника згідно з такими даними:

- 1) Термін, на який укладено договір страхування – 12 місяців.
- 2) Період часу, котрий договір діяв – 8 місяців.
- 3) Страховий платіж, сплачений страховальником одноразово після укладення договору страхування – 120 тис. грн.
- 4) Виплата страхового відшкодування, здійснена страховиком унаслідок страхового випадку – 20 тис. грн.
- 5) Величина нормативних витрат на утримання страхової компанії – 20%.

Задача 2

Із 1000 застрахованих автомобілів за рік у дорожньотранспортні пригоди попадає 15. Середня страхова сума, на яку застраховані автомобілі, складає 50000 грн. Середня шкода транспортному засобу у ДТП складає 30% його вартості. Визначити: необхідний обсяг страхового фонду для забезпечення виплат, плату за страхування автомобіля, якщо накладні витрати страхової компанії становлять 15%.

Задача 3

Підприємство уклало договір страхування майна (основних та обігових засобів). Договір укладено на основі системи пропорційної відповідальності. Майно застраховане за повним пакетом ризиків (пожежа, стихійне лихо, крадіжка), що передбачає знижку до страхового платежу. Використовуючи дані таблиці 4, визначити:

- страхову суму за договором страхування майна підприємства;
- страхову премію за умовами страхування за повним пакетом ризиків;
- суму страхового відшкодування у разі настання страхового випадку.

Таблиця 4 – Вихідні дані

Показники	Розрахункові дані
Балансова вартість основних засобів, грн.	14000
Амортизація основних засобів, %.	25
Вартість обігових засобів, грн.	4500
Страхове покриття, %	65
Тариф (пожежа),%	0,9
Тариф (стихійне лихо),%	0,3
Тариф (крадіжка),%	1,5
Знижка до страхового платежу, %	20
Збиток у наслідок страхового випадку, грн.	10000

Задача 4

Для наведених вище умов розрахувати страхове відшкодування за пошкодження транспортного засобу у розмірі 4%, 15%, 50% страхової суми при використанні умовної та безумовної франшизи у 5% для систем дійсної вартості та пропорційної відповідальності у межах 65%.

Задача 5

Автомобіль застрахований на суму 16 тис.грн., фактична вартість його становить 24 тис. грн. Ставка страхового тарифу – 3,1%, безумовна франшиза – 5%. Визначіть суму страхового відшкодування за системою пропорційної відповідальності та першого ризику, якщо фактичний збиток з настанням страхового випадку склав 7400 грн.

Тема 9 Страхування відповідальності

Мета заняття: ознайомитися з особливостями проведення страхування відповідальності та основних його видів.

При підготовці до практичного заняття студент повинен визначитися з сутністю наступних категорій та понять: абсолютна відповідальність, бенефіціар, вина страхувальника, договірна відповідальність, дорожньо-транспортна пригода, «Зелена картка», ліміт відповідальності страховика, страхування відповідальності, страхування екологічних ризиків, страхування цивільної відповідальності.

У результаті вивчення теми студент повинен знати:

- мету та завдання проведення страхування відповідальності;
- правову базу, що є основою для проведення страхування відповідальності;
- цілі та завдання страхування відповідальності за екологічне забруднення;
- цілі та завдання інших видів страхування відповідальності;
- нормативно-правову базу проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів.
- основні функції та завдання Моторного (Транспортного) страхового бюро та системи «Зелена карта».

Студент повинен уміти:

- визначати доцільність застосування того чи іншого виду страхування відповідальності на практиці;
- розраховувати обсяг страхового відшкодування щодо страхування відповідальності автовласників;
- розподіляти збитки у межах страхової суми між сторонами договору страхування відповідальності перед третіми особами.

Питання для обговорення

1. Поняття про відповідальність та загальна характеристика її страхування.
2. Організаційна схема та економічний механізм страхування відповідальності.
3. Характеристика основних видів страхування цивільної відповідальності.

Контрольні питання

1. Дайте визначення відповідальності як об'єкта страхових відносин.
2. Якими правовими нормами регламентується страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів в Україні?
3. В яких випадках страховик не зобов'язаний відшкодувати збитки при страхуванні цивільної відповідальності власників транспортних засобів?
4. В яких випадках відшкодування здійснює МТСБУ?
5. У чому полягає суть діяльності Міжнародної системи «Зелена картка»?

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів)

1. Проблеми та перспективи розвитку страхування відповідальності в Україні.
2. Порівняльна характеристика проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів в Україні, Росії і країнах Балтії.
3. Страхування відповідальності за екологічне забруднення: проблеми і перспективи проведення в Україні, зарубіжний досвід.
4. Характеристика діяльності МТСБУ та його функцій в Україні.
5. Проблеми страхування відповідальності у розвинутих країнах.
6. Проблеми та перспективи проведення в Україні страхування відповідальності виробника за якість продукції.

Практичні завдання

Тестовий контроль знань

1. *Метою страхування цивільної відповідальності є страховий захист:*
 - а) власності громадян і юридичних осіб;
 - б) майнових інтересів громадян і юридичних осіб;
 - в) інтересів можливих осіб, які спричинили шкоду;
 - г) життя та здоров'я страхувальника.
2. *Які з нижче перелічених видів страхування відповідальності є обов'язковими на території України?*
 - а) страхування загальної цивільної відповідальності;
 - б) страхування відповідальності авіаперевізника;
 - в) страхування відповідальності виробника за якість продукції;
 - г) страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів.
3. *Страхова сума і страхові платежі із страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів затверджуються:*
 - а) Уповноваженим державним органом;
 - б) страховиком на підставі актуарних розрахунків з урахуванням попиту і пропозиції на страхову послугу;
 - в) Моторним (Транспортним) страховим бюро України;
 - г) відповідно до міжнародної угоди “Зелена карта”.
4. *Страхове відшкодування за полісом страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів не буде виплачено, якщо:*
 - а) ДТП відбулася в результаті стихійного лиха;

- б) транспортний засіб не був встановлений;
- в) у транспортному засобі знаходилося більше ніж 5 осіб;
- г) власник транспортного засобу виявився неплатоспроможним.

5 Основними напрямками діяльності Моторного (Транспортного) страхового бюро є:

- а) забезпечення платоспроможності страховиків за договорами страхування відповідальності власників транспортних засобів;
- б) проведення експертизи транспортних засобів перед укладанням договору страхування;
- в) координація діяльності й інформаційне забезпечення страховиків;
- г) усі відповіді правильні.

6. Страхування відповідальності перевізника вантажів в Україні проводиться:

- а) винятково в добровільній формі;
- б) винятково в обов'язковій формі;
- в) в обов'язковій формі тільки для залізничних перевезень;
- г) в обов'язковій формі тільки для авіаційних і морських перевезень.

7. Угода про Зелену карту передбачає:

- а) установлення єдиного ліміту відповідальності страховиків на території країн-учасниць угоди;
- б) формування єдиного страхового фонду страхових компаній країн-учасниць угоди;
- в) надання фінансової підтримки страховим компаніям країнам-учасницям угоди;
- г) визнання полісів страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів дійсними на території всіх країн учасниць угоди.

8. Моторне (Транспортне) бюро України виплачує страхове відшкодування:

- а) за збиток життю і здоров'ю третіх осіб у випадку, якщо власник транспортного засобу не встановлений;
- б) за шкоду майну третіх осіб;
- в) у випадку, якщо ДТП відбулося через форс-мажорні обставини;
- г) усі відповіді правильні.

9. При страхуванні відповідальності товаровиробника за якість продукції страхувальником може бути:

- а) безпосередній виробник (підприємство);
- б) постачальник (оптовик);
- в) продавець (магазин);
- г) усі відповіді вірні.

10. Об'єктом при страхуванні відповідальності товаровиробника за якість продукції є:

- а) збиток, заподіяний життю і здоров'ю споживача продукції;
- б) збиток, заподіяний майну споживача продукції;
- в) життя та здоров'я страхувальника;
- г) усі відповіді неправильні.

Задачі (ситуаційні завдання)

Задача 1

Є договір кредитного страхування. Сума непогашеного у обумовлений термін кредиту складає 265 грн. Межа відповідальності страховика 75 %. Обрахувати страхове відшкодування.

Задача 2

Обрахувати тарифну ставку страхування професійної відповідальності аудитора:

а) при середній страховій сумі у 30 тис. грн. та середньому страховому відшкодуванні у 20 тис. грн.;

б) при середній страховій сумі у 60 тис. грн. та середньому страховому відшкодуванні у 40 тис. грн.

Задача 3

Дієздатний громадянин Данько О.І. є власником собаки сенбернар на законних підставах. Відповідно до чинного законодавства він уклав зі страховою компанією договір страхування відповідальності (строком на 1 рік), за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам. Унаслідок непередбачуваної поведінки собаки заподіяна пряма шкода іншим особам, а саме:

- одна особа втратила працездатність протягом 45 днів;
- знищене майно цієї ж особи, балансова вартість якого складає 5 тис. грн.

Визначіть:

- 1) розмір страхових платежів, що повинен сплачувати Данько О.І.;
- 2) суму страхових виплат за наслідками страхового випадку.

Задача 4

У результаті дорожньо-транспортної пригоди (між автомобілем і мотоциклом), що сталася з вини власника автомобіля, обидва водії загинули. Мотоцикл, вартість якого 15 тис. грн. повністю знищений. Власники автомобіля і мотоцикла мали договори обов'язкового страхування цивільної відповідальності. Визначити суму страхового відшкодування, що буде виплачена спадкоємцям загиблих власників транспортних засобів.

Задача 5

За укладеним договором добровільного страхування цивільної відповідальності передбачено ліміт відповідальності на один страховий випадок в розмірі 7 тис. грн. і ліміт відповідальності на весь строк договору 18 тис. грн. У період дії договору відбулося чотири страхові випадки:

- збиток за першим склав 8 тис. грн.;
- збиток за другим – 6 тис. грн.;
- збиток за третім – 3 тис. грн.;
- збиток за четвертим – 9,5 тис. грн.

Визначіть суму страхової виплати за кожним страховим випадком.

Тема 10 Перестраховання і співстраховання

Мета заняття: ознайомитися з процесом проведення перестраховання, а також його видами та методами.

При підготовці до практичного заняття студент повинен визначитися з сутністю наступних категорій та понять: перестраховання, власне утримання, ліміт перестраховувального покриття, максимально можливий збиток, місткість перестраховувального договору, пасивне перестраховання, перестраховальна комісія, ретроцесія, тант'єма, цедент, цесіонарій.

У результаті вивчення теми студент повинен знати:

- цілі застосування перестраховання на страховому ринку;
- правову базу здійснення перестраховання в Україні;
- основні терміни, що використовуються при укладанні договору перестраховання;
- критерії визначення ліміту власного утримання компанії;
- відмінності форм здійснення перестраховання;
- відмінності та межі застосування пропорційних та непропорційних договорів перестраховання.
- відмінності співстраховання та перестраховання.

Студент повинен уміти:

- оцінювати переваги та недоліки різних форм проведення перестраховання;
- розраховувати обсяг страхової відповідальності за квотним договором перестраховання, оцінювати доцільність квоти з точки зору власних можливостей цедента;
- розраховувати обсяг відповідальності сторін за договором ексцеденту сум;
- розраховувати обсяг відповідальності сторін за договорами ексцеденту збитків та ексцеденту збитковості;
- оцінювати переваги та недоліки перестраховання ризиків у нерезидентів.

Питання для обговорення

1. Сутність і поняття перестраховання та необхідність його розвитку.
2. Класифікація перестраховання.
3. Співстраховання та механізм його застосування.

Контрольні питання

1. Що таке перестраховання? Чому необхідне перестраховання?
2. Які існують види перестраховання?
3. У чому переваги та недоліки факультативного та облігаторного перестраховання?
4. Якими документами регулюються операції перестраховання?
5. Хто є цедентом в перестраховальних операціях?
6. Що таке цесія і ретроцесія?
7. Які існують обмеження на перестраховання у перестраховиків-нерезидентів?
8. Особливості форм перестраховання.
9. В яких випадках краще застосовувати пропорційне перестраховання?

10. Які існують проблеми на ринку перестрахування?
11. Які перспективи розвитку цього ринку?
12. Хто виконує рейтинг надійності перестрахового покриття?

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів)

1. Тенденції розвитку світового ринку перестрахування.
2. Порівняльна характеристика ринків перестрахування різних країн світу.
3. Проблеми перестрахування ризиків у нерезидентів.
4. Аналіз сучасного стану ринку перестрахування в Україні.
5. Історичні аспекти виникнення та розвитку перестрахування.
6. Досвід діяльності транснаціональних перестраховальних організацій.

Практичні завдання

Тестовий контроль знань

1. Перестрахування страховиком України своїх зобов'язань здійснюється у випадку:

- а) коли величина його зобов'язань за окремим ризиком перевищує 50 % сплаченого статутного фонду;
- б) коли величина іноземного капіталу в його статутному фонді перевищує 49%;
- в) коли величина його зобов'язань за окремим ризиком перевищує 10% сплаченого статутного фонду і сформованих страхових резервів;
- г) коли величина іноземного капіталу в його статутному фонді знаходиться на рівні 30%.

2. Укладання угоди перестрахування необхідне, якщо:

- а) страховик має намір знизити безумовну франшизу щодо договору страхування;
- б) страховик приймає на страхування суми ризиків, що перевищують його власні можливості;
- в) страховик не є резидентом України;
- г) страховик займається укладанням угод щодо страхування життя.

3. Процес передачі ризиків між цедентом та перестраховиком - це:

- а) цесія;
- б) тантьєма;
- в) сліп;
- г) бордеро.

4. Критеріями встановлення ліміту власного утримання є:

- а) кількість діючих договорів;
- б) обсяг премій, що надійшли по діючих договорах;
- в) рівень витрат на проведення окремих видів страхування;
- г) усі відповіді правильні.

5. Ліміт власного утримання встановлюється:

- а) за кожним конкретним ризиком;
- б) за всім страховим портфелем;
- в) за визначеним видом страхових ризиків;

г) вибірково за найбільш невігідними ризиками.

б. Перелік конкретних ризиків, що надходять перестраховику за обов'язковим договором перестраховування - це:

- а) сліп;
- б) бордеро;
- в) цесія;
- г) тантьєма.

7. При передачі ризику на перестраховування комісійну винагороду за безбиткове проходження договорів одержує:

- а) перестраховий брокер;
- б) цедент;
- в) страхувальник;
- г) усі відповіді неправильні.

8. Тантьєма виплачується:

- а) перестраховику за рахунок первинних страхових платежів;
- б) цеденту за рахунок прибутку, отриманого перестраховиком за прийнятими до перестраховування ризиками;
- в) цеденту за рахунок інвестиційного доходу перестраховика;
- г) перестраховику за рахунок інвестиційного доходу цедента.

9. Договори факультативного перестраховування характеризуються:

- а) волею вибору цедента в тім, які ризики й у якій частці передавати до перестраховування;
- б) волею перестраховика визначати свою участь у покритті ризиків;
- в) індивідуальним підходом до встановлення ціни кожного переданого ризику;
- г) усі відповіді правильні.

10. Облігаторна форма перестраховування характеризується:

- а) наявністю зобов'язань цедента щодо передачі визначених ризиків у перестраховування;
- б) залежністю між страховими та перестраховими преміями;
- в) наявністю зобов'язань перестраховика щодо прийняття визначених ризиків в перестраховування;
- г) всі відповіді правильні.

Задачі (ситуаційні завдання)

Задача 1

Станом на січень 2009 року страхова компанія має такі показники:

- сплачений статутний фонд – 8200 тис. грн.;
- технічні резерви – 13300 тис. грн.;
- вільні резерви – 120 тис. грн.

Визначіть величину відповідальності на один договір страхування (перестраховування), яку може нести страхова компанія.

Задача 2

Страхова оцінка нерухомого майна машинобудівельного підприємства – 12 млн. грн. Чотири страхові компанії укладають договір його співстрахування і розподіляють відповідальність між собою так: перша бере 20%, друга – 25%,

третя – 40%, четверта – 15%. Визначіть величину страхових платежів, котру отримає кожна з них, якщо страховий тариф становить 0,6%, і розмір виплати страхового відшкодування кожного учасника співстрахування, якщо збиток становить 4,4 млн.грн.

Задача 3

Страхова компанія уклала договір страхування об'єкта вартістю 2,4 млн. грн. при страховому тарифі 0,4%. Власне утримання компанії 1,4 млн. грн., решта перестраховується в двох перестраховиків порівну. Величина комісії за укладення і супровід договору – 10%. Збитки внаслідок пожежі становлять 600 тис. грн.

Визначіть:

- 1) страхові платежі, котрі отримає страховик і перестраховики;
- 2) величину комісійної винагороди, котру отримає страховик;
- 3) розмір страхового відшкодування, яке виплатять учасники процесу страхування та перестраховування.

Задача 4

Власне утримання страховика – 10 000 грн. Страховик має договір ексцеденту суми на 5 часток. Страхова сума об'єкта 70 000 грн.

Визначити:

- місткість договору;
- відповідальність кожної сторони, якщо в договорі беруть участь п'ять перестраховиків і всі вони погодилися поділити переданий їм договір порівну;
- розподілити збиток у 30 000 грн. між цедентом і перестраховиками.

Задача 5

Група транспортних ризиків перестрахована цедентом за договором квоти. Використовуючи дані таблиці 5, визначити квоту, яка буде відповідати власним можливостям цедента за даною групою ризиків та участь сторін у покритті збитків.

Таблиця 5 – Вихідні дані

Показники	Розрахункові дані
Страхова сума ризику 1, тис. грн.	500
Страхова сума ризику 2, тис. грн.	350
Страхова сума ризику 3, тис. грн.	200
Збиток за ризиком 1, тис. грн.	320
Збиток за ризиком 2, тис. грн.	120
Збиток за ризиком 3, тис. грн.	50
Ліміт власного утримання цедента за групою ризиків, тис. грн.	300

Тема 11 Доходи, витрати і прибуток страховика

Мета заняття: ознайомитися з структурою доходів і витрат страховика, а також особливостями визначення його прибутку.

При підготовці до практичного заняття студент повинен визначитися з сутністю наступних категорій та понять: зароблена премія, незароблена премія, прибуток у тарифах, резерв збитків, резерв незаробленої премії, собівартість страхової послуги, страхові резервні фонди.

У результаті вивчення теми студент повинен знати:

- особливості формування грошових потоків страховика;
- основні джерела формування доходів страховика;
- законодавчу базу, що визначає порядок та правила інвестування страхових резервів;
- основні складники витрат страховика, що належать до собівартості страхової послуги.

Студент повинен уміти:

- визначати дохід страховика від страхової діяльності залежно від резерву незароблених премій та участі перестраховиків;
- визначати фінансовий результат від операційної діяльності залежно від операційних та інших доходів і витрат;
- визначати фінансовий результат від звичайної діяльності залежно від фінансових та інших доходів і витрат страховика.

Питання для обговорення

1. Собівартість страхової послуги та особливості її формування.
2. Джерела доходів страховика та їх характеристики.
3. Зароблена страхова премія та її визначення.
4. Склад витрат на проведення страхування.
5. Прибуток страховика, його розподіл та оподаткування.

Контрольні питання

1. Який склад доходів страхових організацій?
2. Який склад витрат страхових організацій?
3. У чому полягають основні особливості організації фінансів страховика?
4. З яких груп складаються доходи страховика?
5. Що таке страхова сума? Який вона має вплив на розмір страхового платежу?
6. Що входить до складу доходів страховика від операцій інвестування?
7. Що таке страхові резерви? Що входить до складу технічних резервів?
8. Які існують методи формування резервів незароблених премій?
9. Як розраховуються резерви збитків?
10. Що входить до складу додаткових технічних резервів?
11. Яке призначення резерву коливань збитковості?
12. У чому полягає фінансова діяльність страховика?
13. У чому полягає зміст принципів розміщення коштів страховика?
14. Що входить до фінансових результатів діяльності страхової організації?

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів)

1. Система оподаткування страхової діяльності в Україні.
2. Порівняльна характеристика систем оподаткування страхової діяльності різних країн світу.
3. Прибуток страховика та джерела його збільшення.
4. Інвестиційна діяльність страхових компаній в Україні та в країнах Європейського Союзу.
5. Особливості формування фінансових результатів діяльності страхових компаній.

Практичні завдання

Тестовий контроль знань

1. *Дохід від реалізації послуг з видів страхування інших, ніж страхування життя, визначається залежно від...*
 - а) страхових премій (внесків) за договорами страхування;
 - б) часток премій, належних перестраховикам;
 - в) часток страхових виплат, що отримуються від перестраховиків;
 - г) комісійних винагород за перестраховання;
 - д) обсягу резерву незароблених премій з урахуванням участі перестраховиків.
2. *До власних коштів страховика відносять:*
 - а) нерозподілений прибуток;
 - б) вільні резерви;
 - в) засоби технічних резервів;
 - г) усі відповіді правильні.
3. *До складу операційних доходів страховика, що здійснює види страхування інші, ніж страхування життя, входять:*
 - а) доходи від участі в капіталі;
 - б) суми, повернуті з централізованих резервних фондів та резерву збитків;
 - в) частки страхових виплат, отримані від перестраховиків, та комісійні за перестраховання;
 - г) доходи від депозитів.
4. *До фінансових доходів страховика відносять:*
 - а) комісійні за перестраховання;
 - б) доходи від участі в капіталі;
 - в) страхові премії (внески);
 - г) відсотки за депозитами.
5. *Витрати, що зв'язані з укладанням та пролонгацією договорів страхування:*
 - а) аквізаційні;
 - б) ліквідаційні;
 - в) перестрахові;
 - г) фінансові.
6. *До операційних витрат страховика відносять:*
 - а) відрахування в технічні резерви та централізовані резервні фонди;
 - б) агентські винагороди;
 - в) комісійні перестраховальникам;

- г) витрати від участі в капіталі;
- д) адміністративні витрати.

7. *Операційні втрати, пов'язані з урегулюванням страхових випадків, що мали місце у звітному періоді:*

- а) ліквідаційні;
- б) аквізаційні;
- в) фінансові;
- г) перестрахові.

8. *До фінансових витрат страховика відносять:*

- а) страхові виплати (відшкодування);
- б) комісійні перестраховальникам;
- в) дивіденди;
- г) відсотки за користування кредитами.

9. *Фінансовий результат від звичайної діяльності страховика до оподаткування визначається залежно від...*

- а) фінансового результату від операційної діяльності;
- б) доходів та витрат від фінансової діяльності;
- в) інших звичайних доходів та витрат страховика;
- г) усі відповіді правильні.

10. *До залучених коштів страховика відносять:*

- а) кошти страхових резервів;
- б) нерозподілений прибуток;
- в) статутний капітал;
- г) усі відповіді правильні.

Задачі (ситуаційні завдання)

Задача 1

Страхова компанія отримала страхові внески на суму 942 000 грн., передано у перестраховання 388 000 грн. Сплачені збитки 460 000 грн., у яких доля перестраховальника – 25%. Отримані відсотки з депозиту – 115 000 грн. Відрахування у власні страхові резерви – 172 000 грн. Витрати на ведення справи – 96 000 грн. Визначити фінансовий результат діяльності страховика.

Задача 2

Визначити величину заробленої страхової премії за фінансовий рік, виходячи з таких даних:

- сума резерву незаробленої премії на 01.01. – 90 000 грн., на 31.12 – 160000 грн.;
- сума премій, що надійшли протягом року за договорами страхування 500000 грн.;
- сума премій, що надійшли за договорами перестраховання – 140000 грн.;
- сума премій, сплачених перестраховикам – 200 000 грн.;
- сума комісійної винагороди за передачу ризиків у перестраховання 20000 грн.;
- сума доходів від депозитного вкладу в банку – 200 000 грн.

Задача 3

Страхова компанія з ризикового страхування має такі показники діяльності за квартал:

Надходження страхових платежів – 600 тис. грн.

Сума премій за договорами, переданими в перестраховання – 200 тис. грн.

Інвестиційний дохід – 640 тис. грн.

Витрати на обслуговування інвестиційного доходу – 40 тис. грн.

Визначіть величину податків з прибутку, з інвестиційного доходу і загальну суму податків за квартал.

Задача 4

Визначіть фінансовий результат діяльності зі страхування життя на підставі таких даних:

Надходження страхових внесків за діючими договорами страхування: 1 -й варіант – 800 тис. грн., 2-й варіант – 960 тис. грн., 3-й варіант – 1200 тис. грн.

Виплата страхових сум – 200 тис. грн.

Відрахування в резерви зі страхування життя – 560 тис. грн.

Аквізиційні та інкасаційні витрати – 100 тис. грн.

Адміністративні витрати – 80 тис. грн.

Інші операційні витрати – 20 тис. грн.

Задача 5

Визначіть витрати, прибуток або збиток страховика на підставі даних таблиці 6.

Таблиця 6 – Вихідні дані

Показники	Варіанти		
	1	2	3
1. Виплати страхових сум і страхових відшкодувань, грн.	120	150	400
2. Відрахування в централізовані страхові резервні фонди, грн.	–	10	–
3. Відрахування в технічні резерви, інші, ніж резерв незароблених премій, грн.	10	30	–
4. Витрати на здійснення страхування, котрі відносяться на собівартість, грн.	20	60	100

Тема 12 Фінансова надійність страхової компанії

Мета заняття: ознайомитися з існуючими методами оцінки фінансового стану страхової компанії.

У результаті вивчення теми студент повинен знати:

- основні фактори, що забезпечують фінансову надійність страховика;
- методику визначення платоспроможності страховика за ризиковим страхуванням та страхуванням життя;

- показники, які використовуються для оцінки фінансового стану страховика;
- призначення страхових резервів та їх поділ залежно від сфери діяльності страховика;
- особливості формування резервів зі страхування життя;
- складові технічних резервів.

Студент повинен уміти:

- розрізняти поняття фінансової надійності, платоспроможності та фінансової стійкості страхових операцій;
- оцінювати фінансовий стан страховика;
- розрізняти види страхових резервів залежно від сфери діяльності страховика та економічного призначення.

Питання для обговорення

1. Сутність фінансової надійності страховика.
2. Роль власних коштів страховика у забезпеченні фінансової надійності.
3. Визначення, склад і призначення страхових резервів.
4. Показники фінансової надійності страховика.

Контрольні питання

1. Які особливості формування та руху страхового фонду?
2. Який механізм створення та розміщення статутного й резервного фондів?
3. Яке визначення поняття “платоспроможність страховика”?
4. Як розраховується фактична платоспроможність страхової компанії?
5. Які показники застосовуються для оцінки фінансової надійності страховика?
6. Які основні показники фінансової звітності страховика відповідно до вимог Міністерства фінансів України?
7. Які особливості планування діяльності страхових компаній?

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів)

1. Методика оцінки фінансового стану страхових компаній у країнах Європейського Союзу.
2. Напрямки вдосконалення методики оцінки фінансового стану страхових компаній України.
3. Рейтингова оцінка діяльності фінансових інститутів як фактор запобігання банкрутству.
4. Особливості формування резервів зі страхування життя за допомогою актуарних розрахунків.
5. Методика розрахунку тарифних ставок зі страхування життя за допомогою таблиць демографічної статистики.

Практичні завдання

Тестовий контроль знань

1. *Платоспроможність страховика визначається як...:*

- а) ступінь достатності коштів у страховому фонді зі страхових операцій;
- б) здатність страхової компанії на даний момент часу виконувати зобов'язання за рахунок ліквідних активів;
- в) здатність страховика зберігати задовільний рівень фінансових показників протягом тривалого часу при несприятливому впливі зовнішніх факторів;
- г) усі відповіді невірні.

2. *Розрахунковий запас платоспроможності страховика визначається на основі:*

- а) розміру статутного фонду;
- б) надходжень страхових премій та страхових виплат;
- в) премій, що сплачені перестраховикам;
- г) виплат, що компенсовані перестраховиками;
- д) кількості об'єктів страхування.

3. *Розрахункова платоспроможність страховика збільшується за таких умов (передбачається, що всі інші фактори не змінюються):*

- а) зменшення страхових виплат;
- б) збільшення надходжень страхових премій;
- в) збільшення премій, що сплачені перестраховикам;
- г) збільшення виплат, що компенсовані перестраховиками.

4. *Фактичний запас платоспроможності страховика збільшується за таких умов:*

- а) збільшення суми активів;
- б) збільшення зобов'язань страховика;
- в) збільшення нематеріальних активів;
- г) усі відповіді правильні.

5. *Фактичний запас платоспроможності страховика зменшується за таких умов:*

- а) зменшення суми активів;
- б) збільшення зобов'язань страховика;
- в) збільшення нематеріальних активів;
- г) усі відповіді правильні.

6. *Коефіцієнт платоспроможності страховика визначається як...*

- а) різниця між фактичним та розрахунковим (нормативним) запасами платоспроможності;
- б) різниця між нормативним та фактичним запасами платоспроможності;
- в) співвідношення фактичного та нормативного запасів платоспроможності;
- г) співвідношення суми активів та суми страхових резервів.

7. *Фінансова стійкість страхової операції визначається як...:*

- а) ступінь достатності коштів у страховому фонді зі страхової операції;
- б) здатність страхової компанії виконувати зобов'язання за рахунок ліквідних активів;
- в) здатність страховика зберігати існуючий рівень платоспроможності;

г) усі відповіді правильні.

8. Фінансова стійкість страхових операцій збільшується за таких умов:

- а) збільшення видів страхування, які проводить страховик;
- б) збільшення кількості об'єктів (договорів) страхування за умовами зниження середньої страхової суми на один договір;
- в) зменшення кількості об'єктів (договорів) страхування за умовами підвищення середньої страхової суми на один договір;
- г) усі відповіді неправильні.

9. Фінансова надійність страховика визначається як...:

- а) ступінь достатності коштів у страховому фонді зі страхової операції;
- б) здатність страхової компанії виконувати зобов'язання за рахунок ліквідних активів;
- в) здатність страховика зберігати задовільний рівень фінансових показників протягом тривалого часу при несприятливому впливі зовнішніх факторів;
- г) усі відповіді неправильні.

10. Умовами забезпечення платоспроможності страховика згідно з законодавством України є:

- а) використання механізму перестрахування;
- б) перевищення фактичного запасу платоспроможності над розрахунковим нормативним;
- в) формування страхових резервів;
- г) наявність власних зсобів у вигляді статутного капіталу;
- д) усі відповіді правильні.

Задачі (ситуаційні завдання)

Задача 1

У таблиці 7 наведені дані щодо діяльності страхових компаній у поточному періоді. Використовуючи дані таблиці, порівняти платоспроможність та дохідність страхових компаній.

Таблиця 7 – Показники діяльності страхових компаній

Показники діяльності страховика, тис грн.	СК1	СК2
Активи по балансу	8335,5	7081,4
Нематеріальні активи	20,7	13,5
Страхові резерви та інші зобов'язання по балансу	3050,5	2347,7
Чистий прибуток (збиток)	601,4	249,3
Страхові премії	8554,3	5664,1
Сума премій, сплачених перестраховикам	699,4	247,6
Страхові виплати	4045	1879,4
Суми виплат, компенсованих перестраховиками	3,8	0,4

Задача 2

Страхова компанія отримала страхових внесків (платежів) у першому кварталі звітного року 1 800 000 грн., у другому – 2 123 000 грн., у третьому – 1756 000 грн., у четвертому – 1 982 000 грн. Визначити резерв незаробленої премії.

Задача 3

Використовуючи дані таблиці 8 щодо проведення страхової операції з добровільного страхування майна фізичних осіб від вогневих ризиків, визначити фінансову стійкість страхової операції. Розрахувати ступінь варіації страхового фонду у частині страхових виплат та зробити висновки щодо фінансової стійкості страхової операції. Визначити вплив збільшення кількості застрахованих об'єктів на фінансову стійкість страхової операції.

Таблиця 8 – Дані проведення страхових операцій

Показники	Розрахункові дані
Кількість застрахованих об'єктів, од.	350
Страхова сума застрахованих об'єктів, тис. грн.	560
Нетто-ставка, грн. зі 100 грн. страхової суми	80
Збільшення застрахованих об'єктів, %	85

Задача 4

Активи страховика представлені у вигляді:

- банківські вклади: банк «А» – 1 340 000 грн., банк «Б» – 1 120 000 грн.;
- нерухомість – 350 тис. грн.;
- цінні папери – 650 тис. грн.;
- права вимог до перестраховиків – 3 130 тис. грн.;
- банківські метали – 850 тис. грн.

Визначити чи відповідає структура активів нормативам.

Задача 5

За останні 12 місяців страхова організація отримала страхових премій 2560 тис. грн., з них передала перестраховикам 870 000 грн. За цей час сплачено страхових відшкодувань 1 870 000 грн., у тому числі – 477 000 грн. за рахунок перестраховиків.

Визначити нормативний запас платоспроможності страховика.

3 КОНТРОЛЬ ТА ОЦІНКА ПОТОЧНИХ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Мета поточного контролю – оцінити ступінь засвоєння теоретичного і практичного матеріалу та рівень знань студентів з відповідних розділів дисципліни, підготувати їх до складання модульного контролю та екзамену.

Поточний контроль знань здійснюється під час проведення практичних занять шляхом опитування студентів з теоретичних питань, розв'язання тестів, задач обчислювального характеру та практичних ситуацій з відповідних тем курсу, а також заслуховування доповідей за тематикою реферативних робіт. Згідно з методикою рейтингової оцінки поточний рейтинг студента розраховується як сума балів за всіма видами практичних завдань та нараховується протягом семестру.

До засобів поточного контролю відносяться проведення модульного контролю. Модульний контроль проводиться не рідше двох разів за семестр

шляхом письмового опитування студентів з теоретичних питань дисципліни, що розглянуті на лекційних заняттях і опрацьованих самостійно, а також розв'язання практичних завдань. Якість складання модулю оцінюється в балах за рейтинговою системою, а бали додаються до поточного рейтингу студентів.

Наприкінці семестру на базі сукупного поточного рейтингу кожного студента визначається його середній бал і якість поточних знань оцінюється за системою: «Відмінно», «Добре», «Задовільно», «Незадовільно». Студенти, які отримали «Незадовільно» до складання екзамену не допускаються і повинні відпрацювати вивчені теми.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правова база

1. Кваліфікаційні вимоги до осіб, які здійснюють діяльність з визначення причин настання страхового випадку та розміру збитків (аварійних комісарів) від 19.05.2011 р. № 635. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0691-11>.

2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

3. Положення про особливості забезпечення правонаступництва за укладеними договорами страхування у разі реорганізації страховиків від 4.06.2004 № 913. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0776-04>.

4. Положення про особливості забезпечення правонаступництва за укладеними договорами страхування у разі реорганізації страховиків від 04.06.2004 № 913. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0776-04>

5. Положення про порядок відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів за вкладами від 09.08.2012 № 14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1548-12>.

6. Положення про порядок розрахунку, нарахування і сплати зборів до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 02.07.2012 № 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1273-12>.

7. Положення про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів і ведення державного реєстру страхових та перестрахових брокерів від 28.05.2004 № 736. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0801-04>

8. Положення про застосування Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, заходів впливу за порушення законодавства про фінансові послуги від 20.11.2012 № 2319. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2112-12>.

9. Порядок і правила здійснення обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації від 06.09.2017 р. № 676. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/676-2017-%D0%BF>.

10. Порядок і правила проведення обов'язкового страхування відповідальності власників собак за шкоду, яка може бути заподіяна третім особам від 9 липня 2002 р. №944. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/944-2002-%D0%BF>.

11. Порядок і правила проведення обов'язкового страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо відшкодування шкоди, яку може бути заподіяно здоров'ю людини, власності та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів від 19 серпня 2002 р. № 1219. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1219-2002-%D0%BF>.

12. Порядок і правила проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї від 29 березня 2002 р. №402. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2002-%D0%BF>.

13. Порядок проведення перевірок Державною службою фінансового моніторингу України суб'єктів первинного фінансового моніторингу від 14.04.2015 № 436. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0492-15>.

14. Порядок реєстрації договорів перестрахування та надання страховиками (цедентами, перестраховальниками) інформації про укладені договори перестрахування зі страховиками (перестраховиками) нерезидентами від 15.09.2015 р. № 2201. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1327-15>.

15. Порядок та вимоги щодо здійснення перестрахування у страховика (перестраховика) нерезидента від 4 лютого 2004 р. №124. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-2004-%D0%BF>.

16. Порядок та умови обов'язкового страхування медичних працівників та інших осіб на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини під час виконання ними професійних обов'язків, а також на випадок настання у зв'язку з цим інвалідності або смерті від захворювань, зумовлених розвитком ВІЛ-інфекції від 16 жовтня 1998 р. №1642. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1642-98-%D0%BF>

17. Про деякі питання здійснення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 09.07.2010 № 566. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0689-10>.

18. Про затвердження Вимог до рейтингів фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків-нерезидентів та порядку їх підтвердження та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України: розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 11.07.2013 № 2262. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1285-13>.

19. Про затвердження Кваліфікаційних вимог до осіб, які можуть займатися актуарними розрахунками: розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 08.02.2005 № 3519. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0265-05>.

20. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання фінансових послуг (крім професійної діяльності на ринку цінних паперів): постанова КМУ від 7 грудня 2016 р. № 913. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/913-2016-%D0%BF>.

21. Про затвердження Методики формування резервів із страхування життя: розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 27.01.2004 № 24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0198-04>.

22. Про затвердження Методики формування страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя: розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 17.12.2004 № 3104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0019-05/ed20181209>.

23. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: указ Президента України від 23 листопада 2011 року № 1070/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1070/2011>.

24. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 1 липня 2004 року № 1961-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>.

25. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23 лютого 2012 року № 4452-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.

26. Про страхування: Закон України від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.

Основна література

27. Гаманкова О.О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика: монографія. Київ: КНЕУ, 2009. 283 с.

28. Гаманкова О.О. Фінанси страхових організацій: навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2007. 328 с.

29. Говорушко Т.А. Страхові послуги: навч. Посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 344 с.

30. Дема Д.І., Віленчук О.М., Дем'янюк І.В. Страхові послуги: навч. посіб. Житомир: ЖНАЕУ, 2010. 482 с.

31. Добрянський І.А., Рижиков В.С., Серватинська І.М. Страхування: підруч. Київ: Університет сучасних знань, 2014. 315 с.

32. Долгошея Н.О. Страхування в запитаннях та відповідях: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2010. 318 с.

33. Жабинець О.Й., Цюпко І.В., Томаневич Л.М. Страхування: навч. посіб. Львів: ЛьвДУВС, 2010. 259 с.

34. Загребной В.Н. Наше дело обречено на успех. Летопись страхового бизнеса. Киев: Украинское агенство финансового развития, 2010. 480 с.

35. Козенков Д.Є., Богачова Л.М., Цимбалюк О.В. Страхові послуги: навч. посіб. для студ. ВНЗ. Д.: Акцент, 2012. 199 с.

36. Кузьмін О.Є., Завербний А.С., Іващук Н.Л. Міжнародні страхові послуги: теоретикоприкладні засади: навч. посіб. Львів: Львівська політехніка, 2009. 200 с.
37. Майданик Р.А. Страхування зобов'язань з надання медичної допомоги: навч.-практич. посіб. Київ: Алерта, 2013. 80 с.
38. Нога І.О. Страхування: навч.-метод. посіб. Київ: Акад. праці і соц. відносин Федер. проф. спілок України, 2010. 183 с.
39. Павлов В.І., Білоус Н.М. Страхові послуги: навч. посіб. Рівне: НУВГП, 2011. 143 с.
40. Плиса В.Й. Страхування: підручник. Київ: Каравела, 2010. 472 с.
41. Практикум зі страхування: навч. посіб./ В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич, Р.В. Пікус [та ін.]. Київ: Київський університет, 2010. 479 с.
42. Русул Л.В., Фешишин М.П., Лаврук Н.А. Страхування: від теорії до практики: навч. посіб. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2018. – 286 с.
43. Стеценко В.Ю. Обов'язкове медичне страхування в Україні (адміністративно-правові засади запровадження): монографія. Київ: Атіка, 2010. 320 с.
44. Стешенко О.Д. Страхові послуги: навч. посібник. Харків: УкрДАЗТ, 2012. 186 с.
45. Страхові послуги: навч.-метод. посіб. для самот. вивч. дисципліни / за заг. ред. Т. М. Артюх. Київ: КНЕУ, 2009. 147 с.
46. Страхові послуги: підручник / за ред.. С. С. Осадця. Київ: КНЕУ, 2007. 464 с.
47. Страхування та страхові послуги у господарській діяльності: навч. посіб. / В. І. Антонік [та ін.]. Кривий Ріг: Роман Козлов, 2015. 711 с.
48. Страхування: підручник / ред. В. Д. Базилевича. Київ: Знання, 2008. 1019 с.
49. Страхування: практикум: навч. посіб / за ред.. В. Д. Базилевича. Київ: Знання, 2011. 607 с.
50. Фисун В.І., Ярова Г.М. Страхування: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2011. 232 с.

Допоміжна література

51. Алескерова Ю.В. Розвиток сільськогосподарського страхування: теорія, методологія, практика: монографія. Київ; Вінниця: Діло, 2015. 366 с.
52. Білик О.І., Хім М.К. Державне і приватне страхування. Теорія і практика: навч. посіб. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2019. 231 с.
53. Журавльова Т. О., Дем'янчук М. А. Страхування: навч. посіб. Одеса: Освіта України, 2017. 319 с.
54. Історія страхування: підручник / за ред. С.К. Реверчука. Київ: Знання, 2005. 231 с.
55. Непран А. В., Тимченко І. Є., Левчук О. М. Страхування: практикум. Харків: Вид-во Іванченка І. С., 2019. 130 с.

56. Пацурія Н.Б., Войцеховська І.М., Головачова А.С. Правове регулювання діяльності у сфері страхування та перестраховання: проблеми теорії та практики: монографія. Київ: Ліра-К, 2017. 254 с.

57. Румянцев А. П., Пушко Р. О. Міжнародне страхування аграрних підприємств: питання теорії і практики: монографія. Київ: ДКС центр, 2015. 212 с.

58. Шірінян Л.В. Фінансове регулювання страхового ринку України: проблеми теорії та практики: монографія. Київ: ЦУЛ, 2014. 458 с.